

Фото надане групою просування "1+1 медіа"

"У мене таке відчуття, — сказала Наталія Сумська на допрем'єрному перегляді фільму "Чорний Ворон", — що не минуло навіть ста років, відколи відбувалися ці події. Зараз ми бачимо в Україні майже те саме. Тому стрічка дуже своєчасна"

Раїса Руденко: Я вибрала тюрму, а не ганьбу

Ексклюзивна ювілейна розмова на актуальну тему

На недавньому вечорі, присвяченому пам'яті Івана Світличного, пролунав, вважаю, справедливий, докір українським дослідникам, що поза їхньою увагою залишається такий пласт української історії, як дружини українських політв'язнів радянської доби. Читачі "Слова Прогвіти" мають нині нагоду зустрітися з унікальною особистістю — дружиною провідного українського дисидента й політв'язня радянської доби, великого українського мислителя, письменника і науковця Миколи Руденка — Раїсою Руденко. Вона не лише дружина політв'язня, а й сама була політв'язнем. Тому має не лише моральне право, а й громадянський обов'язок судити наше колоніальне минуле та оцінювати нинішній моральний і політичний стан України.

Продовження на стор. 3

Тривога за долю України

Богдан ГОРИНЬ

Нова книга Юрія Щербака — це політологічно-публіцистичний есей, в основі якого не лише власні роздуми про епоху війномиру, а й висновки з великої кількості опрацьованої літератури з історії, філософії, психології, політології, футурології, інформатики, генетики, нейрохірургії, військової справи та ін. досліджень, на окремі з яких є посилання.

Автор книжки "Україна в епоху війномиру" гранично відвертий в оцінці подій і явищ суспільного, політичного й наукового життя, діяльності політиків і їхніх вчинків. Тут і жорстка критика, і поради, і пропозиції, заповіді майбутнім поколінням, а також пророцтва — тривожні й оптимістичні. Для України така книжка і такий талант з шириною і глибиною мислення — подарунок долі.

Втілена у презентованій книжці тривога за долю України невід'ємна від хвилювань за долю людства, існування якого у постмайбутньому під великим знаком питання.

Є незаперечним фактом, що людство у своєму інтелектуальному розвитку досягло великих здобутків у науці, культурі, а щонайбільше — у техніці. Це шлях від колісниць (як способу пересування) до нинішніх мерседесів і тойот, до надзвукових літаків і швидкісних поїздів, від метання кам'яних куль з допомогою пращі, якою Давид убив Голіафа, до балістичних ракет і космічних кораблів. Можна навести десятки й сотні інших прикладів технічних здобутків людства. А чи удосконалилася сама людина, чи позбулася вона властивих для тваринного світу потужних негативних емоцій? За твердженням письменника, доктора медичних наук, у людині 90% тваринної сутності. "Тваринна основа природи людини, її базові інстинкти залишаються незмінними впродовж віків", — читаємо у книзі.

Цей відвертий і жорсткий висновок ви-

пливає з порівняння процесів, які відбуваються у тваринному світі й світі людському. Властиві людям з прадавніх часів гріховні вади залишилися без змін у XXI столітті. Один із найбільших людських гріхів — джерело ненависті — заздрість. Заздрісник ненавидить іншого за те, чого сам не має. Заздрість черні до багатого Петра Порошенко без огляду на те, що він, перебуваючи на посту президента, врятував Українську державу від загибелі, породила ненависть до нього й остаточно вплинула на результати президентських і парламентських виборів в Україні 2019 року.

У XXI столітті набула вишуканих форм брехня, про яку в Біблії написано, що брехня виникла водночас зі злом. Ница людська природа схильна й до багатьох інших гріховних проявів. Уся історія людства переповнена оповідями про зради. В Євангелії від Матвія читаємо, як Юда Іскаріот одразу ж після мирування жінкою Ісуса Христа у Витанії "подався до первосвященників, і сказав: Що хочете дати мені, і я вам його видам? І вони йому виплатили тридцять срібняків. І він відтоді шукав слушного часу, щоб видати його" (Мт. 26:14–15).

Найприкрішою, найбільшійшою для України була у 2014 року велика зрада силових структур, офіцерів і військовослужбовців — спершу у Криму, а потім на Донбасі. Цю зраду автор прирівнює до зради Філіппа Петена — французького військового й політичного діяча, який 24 жовтня 1940 р. зустрівся з Адольфом Гітлером і гарантував йому повну підтримку. Через зраду українських офіцерів і військовослужбовців, які стали на коліна перед підступним російським агресором, Україна втратила 7% території і 20% промислового потенціалу.

У Біблії і в праці давньоримського історика Светонія "Життя дванадцяти цезарів" описано розмаїті тогочасні збочення, які перекочували до нашого часу. Розповідь Светонія про педофіла Тиберія — доказ, що розпуста нашого часу має глибинні корені. Автор наголошує, що всі ці людські гріховні вади існуватимуть, доки існує людина, котра в перспективі може змінити свою сутність, якщо у результаті мутації головного мозку з'явиться новий вид homo sapiens, а його поява цілком можлива, оскільки ведуться дослідження в галузі нейроінженерії, евригенії (науки про удосконалення людини).

У книжці чимало запитань, на які наука не дала відповіді. Що відбувається з духом людини після її смерті? Якщо він не зникає, то де зберігається і в якій формі? Чи передаються думки від людини до людини? Є чимало й інших питань, на які нема відповіді.

У книжці чимало запитань, на які наука не дала відповіді. Що відбувається з духом людини після її смерті? Якщо він не зникає, то де зберігається і в якій формі? Чи передаються думки від людини до людини? Є чимало й інших питань, на які нема відповіді.

У книжці чимало запитань, на які наука не дала відповіді. Що відбувається з духом людини після її смерті? Якщо він не зникає, то де зберігається і в якій формі? Чи передаються думки від людини до людини? Є чимало й інших питань, на які нема відповіді.

Закінчення на стор. 10–11

ДРУГИЙ ВІДКРИТИЙ ЛИСТ РЕКТОРУ

4-5

КУМЕДНІ ПРАВОПИСНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

8

НАШ ТЕАТРАЛЬНИЙ "ОСКАР"

15

Максим РИЛЬСЬКИЙ,
заслужений журналіст України

Світ живого відкрився школярам

Три дні відкритих дверей, які докорінно змінили ставлення до біодовкілля та професії аграрія у підлітків з батьківщини Максима Рильського.

Цього навчального року школа імені Максима Рильського в його рідному селі Романівка Попільнянського р-ну на Житомирщині стала учасником програми соціальних інвестицій “Україна — житниця майбутнього” від міжнародної компанії “Байер”.

Почалося все з відкриття спеціалізованого класу з біології та природознавства. Школа отримала сучасні мікроскопи, комп’ютерну техніку, інтерактивну дошку, інше обладнання. В окулярах мікроскопів перед школярами відкрився дивовижний біосвіт живих організмів, клітин, бактерій.

А потім почалося не менш цікаве — візити навчальні уроки в профільних вишах країни.

Учні 7–11 класів, як справжні студенти, слухали лекції на кафедрах, брали участь у лабораторних дослідженнях, відвідували музеї.

— Ми ставили за мету допомогти школярам віднайти своє місце в житті, свідомо вибрати майбутню професію, прищепити почуття любові до рідної землі, до природи, — говорить координатор соціальних програм від “Байер” Наталія Цуман. — А також відкрити перед молоддю цікавий світ науки.

Романівка — хліборобський і напрочуд мальовничий край: хвилясті безкраї поля в оточенні зелених гаїв; стрімка річка Унава, вихопившись з-під лісу, ніби розчиняється в очеретному ставі. Все життя Максим Рильський оспівував красу рідної землі, працю хлібороба:

Яке це славне слово — хлібороб,
...До слів найкращих я вписав його б,
До тих, які ми серцем розумієм!

Мабуть, ці почуття у нього вивівав ще батько Тадей, який майже 40 років господарював у Романівці, й зусиллями якого село перетворилося на процвітаюче на всю губернію містечко.

...Перший урок відбувся в Білоцерківському національному аграрному університеті. Тут вирішили відразу вразити школярів, почавши день відкритих дверей з анатомічного музею. Професор, завідувач кафедри ветеринарної медицини Микола Ільницький терпляче демонстрував експонати — опудала, макети, скелети птахів і тварин, втлумачуючи ази науки про будову організму. А хіба могла залишити байдужими дітей, які виростили серед природи, розповідь

викладача кафедри іхтіології та зоології Олега Михайльського про невідбланкетизовані біоресурси? Список червонорічних видів, зокрема риби, стрімко зростає.

На кафедрі харчових біотехнологій студенти університету напередодні пекли хліб, а романівським школярам запропонували виготовити піцу. Самі місили дріжджове тісто, добирали інгредієнти, запікали в печах, смакували.

Більше години тримав аудиторію у напрузі декан агробіотехнологічного факультету Валерій Хахула. Мабуть, про чашку петрі та метод *in vitro* (у пробірці)

Урок біології в спеціалізованому класі школи імені Максима Рильського

діти чули на уроках біології раніше. А от побувати в сучасній біолабораторії вдалося вперше. Побачили, як вирощують, лікують, живлять рослини, які не розмножуються насінням, перед висадкою в ґрунт. Переконалися, що можна отримати ягоди ожини вагою до 15 грам, а черешні — до 12-ти.

А коли Ольга Олійник, завідувачка лабораторії біотехнологій та клітинної інженерії запевняє, що банани, вирощені нею в гелі, згодом ростимуть в українських садах, хочеться в це вірити.

Зустріч з генетиками відбулася в інший день відкритих дверей — уже в Києві,

в Національному університеті біоресурсів та природокористування (НУБІП), корпуси якого потопають в зелені Голосіївського лісопарку. Того самого, на узліссі якого облаштував свою садибу ще на початку 50-х Максим Рильський (зараз тут музей його імені).

Не шукайте випадковості, що колишня сільськогосподарська академія й будинок поета, закоханого в красу природи й працю хлібороба, поруч.

“...Любімо, шануймо, бережімо природу... Вона нам сто разів більше віддасть, ніж ми можемо їй дати”, — стверджував Рильський.

До цього ж закликав учнів на кафедрі ентомології викладач Микола Мороз. З більш ніж мільйона визначених комах тільки шість тисяч можна назвати шкідливими. Й то відносно. А скільки користі приносять вони люду! Можливо, в майбутньому вони врятують людину від голоду, розмірковують ентомолог.

Кожна нова кафедра чи лабораторія відчиняли перед школярами вікно у світ знань. 5–7 тисяч років потрібно для формування ґрунту, відомляють на кафедрі ґрунтознавства та охорони ґрунтів. На п’ять років забудьте про хімічні добрива, якщо вирішили зайнятися органічним землеробством, — пропонують на кафедрі рослинництва.

Відкриття завершилися в останній день під час відвідання насінневого заводу “Байер” у сусідньому селі Почуйки.

— Та це ж Європа! — вигукнув вражений побаченим один зі старшокласників.

Приємно були здивовані й керівники підприємства француз Ремі Дей-Тос та українець Володимир Оніщенко цілком “дорослими” запитаннями дітей під час слайдової презентації заводу.

— Чи реально Україні стати житницею в майбутньому?

— Ми до цього йдемо. Наші насінневі технології навіть перевищують західні. Але в США збирають по 10 тонн кукурудзи з гектара, а в Україні поки шість. Є до чого прагнути.

Вражаюча панорама індустріального пейзажу серед безкраїх полів на околиці села — це і є одне з найбільших у Європі підприємств такого профілю. Майже 5 років будівництва (завершилося торік), 200 мільйонів доларів інвестицій.

Школярі одягають каски, окуляри, помаранчеві жилети й виходять на екскурсію простежити цикл доробки насіння кукурудзи — сушіння, обмолоту, калібрування, протруювання, пакування. Робітників майже не видно — сезон закінчився. Але справа не тільки в цьому: все автоматизовано.

Три дні відкритих дверей швидко промайнули. Нашадки Тадея і Максима Рильських повернулися до класних уроків.

— Сільські діти надзвичайно ширі й допитливі. Вони миттєво всотують у себе все нове й невідоме, — ніби резюмує Тетяна Володарська, директорка школи й учителька біології в одній особі. — Вже на перших уроках ми відчули наслідки програми: справжня навала запитань й зацікавленості. Ледве встигаєш відповідати й коментувати. Справді, інвестиція в майбутнє від “Байер” лягла на вдячний ґрунт.

...Щоранку 124 учні романівської школи з кількох навколишніх сіл, 56 дівчаток та 68 хлопчиків, ідуть на уроки повз зелені пагорби, на якому височить білостінна вдовжена будівля музею родини Рильських. До 1982 року, коли з’явилася нова сучасна споруда, тут була романівська школа. В ній на початку 20-х років минулого століття викладав українську мову та літературу Максим Рильський. А ще раніше, в другій половині XIX століття, тут учителював його батько Тадей, який заснував і утримував школу. Вдень вчив дітей, а вечорами — їхніх батьків, селян.

З вірою звертався до нашадків, романівських дітей, Максим Рильський в одному з віршів:

...Перед тобою світ —
великий том розкритий,
І перші букви в нім тобі лише дались...
Що ж! Ті, що я не знав, спізнаєш ти колись!

Юрій КИСЕЛЬОВ,
просвітянин, Луганськ—Умань

Цінуймо державу, яку здобули

Нещодавно українське суспільство відзначило двадцять восьму річницю вікопомного всеукраїнського референдуму, на якому понад 90% громадян підтвердили проголошення (а точніше — відновлення) незалежності України. Що ця дата означає для нас сьогодні?

Ейфорія, викликана незалежністю, швидко згасла, настали скрутні часи виживання, і те населення Донбасу, яке ще вчора голосувало на референдумі “за”, стало в усіх бідах звинувачувати саму незалежність. Значною мірою в цьому була винна влада, спочатку комуністично-номенклатурна, а згодом — кримінально-олігархічна. Тому що владоможці не були зацікавлені у зміцненні держави, часто маючи особистий інтерес у збереженні й навіть зміцненні різноманітних зв’язків із Росією.

Попри це, поступ України було не зупинити: її визнали практично всі держави світу, 1996 року прийнято одну з найдемократичніших у світі Конституцію. Рух України вперед тривав би й далі, якби не інтриги одвічного нашого ворога, який після 2000 року став стрімко відновлювати потужність. Як результат, замість очікуваних змін на краще Україна отримала відверто промосковський уряд на чолі з безграмотним кримінальним злочинцем. Готуючи його на президента, Путін прорахувався в одному: український народ не є суцільною сірою масою, готовою віддати свободу в обмін на ковбасу. Українці не змирилися з безпрецедентними фальси-

фікаціями під час президентських виборів 2004 року. Розпочалася Помаранчева революція, яка змусила Москву та її агентів в Україні тимчасово відступити.

Але “регіонали”, що успадкували в комуністів важелі антиукраїнської політики, змогли зберегти значний вплив у державі, зокрема в економічній сфері. Тому Вікторові Ющенку не вдалося провести необхідні реформи й закріпити національний зміст Української держави. Через брак єдності у владі, постійні сварки між президентом і урядом, до керма 2010-го прийшов Янукович, який послідовно й цинічно здавав Україну в руки Москви. Його відмова підписати угоду про асоціацію з ЄС стала поштовхом до нового Майдану, значно потужнішого за Помаранчевий. Агенти Кремля, що засіли на Банковій, не зупинилися перед жодними засобами, щоб придушити рух національного спротиву. Але майданівці були незламні, їх не зупинила навіть загибель побратимів, що склали Небесну сотню, розпочавши мартиролог новітньої російсько-української війни. Врешті Янукович змушений був утекти.

З’явилася нова надія на те, що держава стане українською за формою й за змістом. Але Путін пішов ва-банк: втрачаючи всю

Україну, він вирішив залишити в полі свого впливу хоча б кілька переважно російськомовних регіонів — так виник проект “Новоросія”. Спочатку, використовуючи фактичний розвал українських Збройних сил, Росія окупувала Крим, а відтак вторглася на Донбас. Кращі сини й доньки українського народу в цій війні виявили чужеса хоробрості й незламності. Нова влада на чолі з президентом Петром Порошенко, яка після складного початкового етапу становлення набувала дедалі виразніших патріотичних рис, багато зробила для зміцнення армії, утвердження національних пріоритетів у житті держави, провела декомунізацію. Великою перемогою стало надання Вселенським Патріархатом Томосу про автокефалію Православній Церкві України.

Але в глибокому тилу... “втомилися від війни”. Зневаживши незворотні втрати нації на фронті, проголосували за актора, який у кіно мовою агресора виконував роль президента України. Тепер маємо блазнів у владі, так зване “розведення”, загрозу втрати нових територій, а відтак — і самої державності.

Тому цінуймо Українську державу, поки її маємо, аби не сумувати за нею, коли вчергове втратимо. Ще Наполеон сказав про те, що народ, який не хоче годувати свою армію, змушений буде годувати чужу. Війна триває. Триватиме в явній чи прихованій формі доти, доки існуватиме московська імперія. І Україна — рано чи пізно — повинна перемогти. Так нам призначено історією.

Раїса Руденко: Я вибрала тюрму, а не ганьбу

Закінчення. Початок на стор. 1

— Шановна Раїсо Опанасівно, на моє переконання, історія дружин українських політв'язнів — це не лише частка політичної історії України, а й своєрідний показник морального здоров'я нації. Чи погоджуєтесь з таким трактуванням?

— Так. З одного боку — нація, у якій немає людей, здатних до самопожертви в ім'я правди та національних прав, не може вважатися здоровою. А з іншого, мусимо розуміти й з тим погодитися, що ніколи такого не буває, що весь народ отак в один момент стає мужнім і піднімається на боротьбу за правду і свої права. Завжди і всюди є дуже малий відсоток тих людей, котрі починають розуміти, що не так щось відбувається у державі і чому так робиться. Вони не можуть миритися з неправдою. І вони здатні підняти й повести за собою маси.

— Також і наш досвід останнього року показує, що суспільний загал можна вести і до космополітизму та залежності. Тож куди нас ведуть?

— Я під час президентських виборів 2010 року усіх, кого могла, переконувала, що немає альтернативи Петрові Порошенко і, звичайно, за нього голосувала. Але більшість вирішила, що є альтернатива. Раз так сталося, то я уважно стежила за всіма заявами Зеленського і його команди. Дивлячись на них крізь призму Руденкової “Енергії прогресу”, вони мене дуже обнадіювали. Жила я цією надією, поки не заглянула у їхній проект закону про землю (на час друку цього інтерв'ю вже проголосований у першому читанні. — Ред.). А там діаметральна протилежність до того, що вони говорять з екранів телебачення. Запропонованим законом вони узаконюють латифундії. А ментальність латифундистів така ж, як і всіх шахраїв, які збагатилися за рахунок пограбування.

Окрім цього, пропонується узаконення продажу землі іноземцям та ще й тисячами гектарів! За часів Януковича—Азарова віддали китайцям на 50 років в оренду десь під 800 тисяч гектарів української землі. А якщо їм дозволити це купити, то що ж ми будемо мати? Велику кількість китайських та інших мініреспублік на території України. При такій політиці Україна як національна держава перестане існувати. Українці стануть наймитами у чужих латифундистів. А ті з часом будуть завозити чужу робочу силу. Зросійщення колись квітучого українського Донбасу повинно стати усім нам великою пересторогою. Спочатку (кінець XIX ст.) прийшов закордонний інвестор відкривати в тому українському краї шахти та металургійні заводи. Думаючи про максимальний прибуток, він шукав максимально дешевої робочої сили. Нею виявилася безземельна голота з російських губерній. Її стали масово завозити в український Донбас. І таке може трапитися з українським селом, якщо буде дозволено продаж землі за нинішнім проектом закону.

— Я вірю, що Господь до цього не допустить...

— Цього має не допустити народ. За всіма прикметами, нас чекає третій Майдан.

— У передмові до упорядкованої Вами “Енергії прогресу” 2015 року видання сказано, що Микола Данилович обгрунтував неминучість розпаду Росії. Я теж так вважаю. Нині іде депопуляція, зокрема й за рахунок втрат від алкоголізму, населення РФ при різкому прирості там частки мусульманського населення. Чи візія Миколи Руденка про неминучість розпаду Росії базується на тому, як сказано в останньому абзаці “Формули сонця”, що ірраціональне господарювання веде до руйни, чи має пан Микола ще й інші аргументи для твердження про неминучість повного розпаду імперії, кінцевим актом якого буде розпад РФ?

— Микола Руденко непохитно дотримувався думки, що жодна імперія не може існувати вічно, що багатство може народжуватися лише в умовах свободи. У квітні 2001 року в газеті “Дзеркало тижня” було його інтерв'ю. “Багатство народжується зі свободи”. Це дуже стислий виклад теорії в праці “Енергія прогресу”. Там на конкретних

Ексклюзивна ювілейна розмова на актуальну тему

прикладках показано, як праця, спрямована на виснаження хліборобів, на виснаження землі, себто російське прагнення підкорити природу, веде до руйнування цієї природи. Яскравий приклад цього — висихання Аральського моря і перетворення навколишніх земель у соляні пустелі.

З історії добре знаємо, що Росія і свобода — несумісні речі. Якщо немає свободи, то про яке багатство можемо говорити? Правда, деякий час можна продавати літаки, ракети тощо. Але прийде час, коли народ скаже: “Хочемо їсти”. А ракетами його не нагодуєш. Прийде час, коли порожній холодильник буде визначати поведінку мас, а не міфи про особливу місію росіян у світі. Нині багато хто до цього ставиться скептично. Але і в 1980-х рр. ставилися скептично, коли Руденко прямо у вічі говорив кагебістам, що прийде час і все кардинально зміниться. Микола Руденко і на основі життєвих спостережень, і на основі філософських переосмислень був впевнений, що в Росії ніколи не буде добра, і Російська Федерація рано чи пізно розпадеться.

Держава може бути сильною лише тоді, коли вільний хлібороб вільно розпоряджатиметься продуктами своєї праці. Звичайно, в державі потрібні закони, які регулюють різні суспільні відносини, проте держава не може втручатися у працю селянина, казати, що, коли і як йому робити. Коли б цю концепцію було покладено в основу економічної політики України після відновлення нею незалежності, то давно ми забули б про всі економічні кризи. Але, як бачите, віз і нині там.

— Отже, немає глобального мислення. Чому, на Вашу думку, цю систему цінностей, яку будував, за яку страждав пан Микола Руденко та його покоління, так нахабно нині відкидає більшість суспільства?

— Тут є один дуже великий парадокс. У нас наразі відкрилися кордони. Люди можуть вільно їздити по світу, бачать, як живуть в інших державах. І вони справедливіво хочуть, щоб і у нас люди також так жили. Але одна справа бажання, а інша — реальність. Наше населення, зокрема, й молода його частина — політично неграмотне. Ще з радянських часів людей виховували в такому дусі, що громадянин ні про що не мусить думати, за нього думає компартія і держава. Вона й забезпечує свого громадянина (а по суті глибоко залежну особу) всім необхідним. Це мислення перейшло у наш час. Старше покоління далі мислить категоріями “держава повинна нас усім забезпечити, повинна дати нам пільги, дешеві комунальні послуги”. Людям важко зрозуміти, що всі послуги мають коштувати по собівартості, важко зрозуміти, що передусім треба розвивати господарку, щоб росли пенсії та зарплати. Вони залежать від того, чи

правильно робитимуть реформи. Особливо в сільському господарстві, яке держава мусить захищати від нападів рейдерів. Якщо ми на виборах голосуємо за людей, які нам щедро обіцяють низькі тарифи та високі пільги, то ми, перш ніж віддати свій голос, мали б задуматися, що це політичні шахраї, від яких важко очікувати реальних реформ.

Молодше покоління, яке хизувалося своєю аполітичністю, живе чужим штампом, що “всі навколо злодії”. Бо чим ще можна, за його логікою, пояснити таку різницю між рівнем життям у нас і, скажімо, у США чи в Німеччині? Але ж відповідальна та політично грамотна людина мала б знати, що помахом “палички чарівника” не можна перестрибнути на той рівень, якого США важкою працею досягали 200 років.

— Причиною нинішнього непростого політико-ментального стану більшої частини суспільства є догматизований вплив на українські душі російського інформаційного зомбування (зокрема й по церковній лінії). Як нинішню ситуацію оцінив би Микола Руденко? Чи ми, на Вашу думку, це здатні безболісно повернутися до європейської нормальності?

— Я переконався, що він був би оптимістично налаштований. По-перше, люди повертаються до Бога. Це добрий знак. Хоч, дивлячись з другого боку, більшість населення, під впливом путінської дезінформації, дуже зневірена. У пориві спровокованої зневіри вони сподівалися на Зеленського, вважаючи його людиною з-поза політики. Тепер вони вже розчарувалися у ньому. Дедалі частіше почуєте скигління: “Та нічого у нас не вийде, та ми приречені”. Це голос слабкої духом частини суспільства. Проте як багато разів засвідчила історія — не вона визначає хід подій, а сильна духом пасіонарна меншість.

Національно свідомі люди розуміють, що попри все відбуваються позитивні зміни. Я вірю, що у нас усе буде добре. Микола Руденко, розуміючи, якими складними можуть бути виклики на шляху становлення України, глибоко вірив, що вона підніметься на високі орбіти духовного та економічно-технічного розвитку.

Загал суспільства прагне, щоб це сталося вже завтра. А в природі, як знаєте, нічого швидко не робиться. Є закони природи, яких не маємо права порушувати. Їх порушення приводить до наслідків, протилежних очікуванню! У нас досі неправильно ведеться господарка. Тому й не збуваються наші очікування. Однак результати президентських виборів—2019 — свідчення, що молода частина суспільства категорично налаштована на усунення олігархів.

— Хотіли усунути, а в результаті отримали не менш страшних олігархів. З одного боку Коломойський, а з іншого — Медведчук...

— Впевнена, що це один з тих випадків, про які з часом писатимуть наукові дисертації. З одного боку — це прояв політичної неграмотності, помноженої на інформаційну маніпуляцію. З іншого — прояв генетичного несприйняття олігархії як форми наруги над волелюбним індивідуумом. І хоч суспільство розуміло, що Зеленський не політик, але для них значно важливішою від політичного досвіду і ерудиції політичного лідера була зміна покоління. На те, що молодому поколінню виборців йшлося про персону, а про зміну покоління, вказує програш і Юлії Тимошенко, і Анатолія Гриценка.

Не сумніваюся, що в команді нового покоління є толкові люди, котрі робитимуть щось хороше для України. Є там такі, котрі не спроможні нічого зробити. А є й такі, що прийшли для наживи. Можливо, йдучи до влади під широко використовуваним і у сталінські, і в брежнєвські часи слоганом “слуга народу”, у них і були гарні наміри, але, як нині бачимо, вони не вистояли перед спокусами влади.

Нинішній розвиток подій вказує, що вони рано чи пізно розколються між собою. Вони не будуть такими однодумцями, як про себе говорили, йдучи на вибори. З кож-

ними новими виборами приходитимуть дедалі якісніші, дедалі принциповіші представники молодого покоління, які усунуть з українського життя народжену на хвилі хаосу 1990-х рр. олігархію. Вони ухвалять справедливі закони. Я в це широко вірю і з оптимізмом дивлюся в українське майбутнє.

— Повернімося до історії. Коли і за яких обставин Ви познайомилися з Миколою Руденком? Як сталося, що Ви не побоялися брати до друку рукописи “божевілля” особи, коли і дружина Євгенія, і такий метр літератури, як Бажан, повірили в офіційний “діагноз”, встановлений одіозним Кондуфоров з ЦК КПУ?

— Наше знайомство почалося з ділової зустрічі. Микола Руденко тоді мешкав на письменницькій дачі в Кончі Озерній. Аби знайти друкарку, яка передрукувала б нову порцію його рукописів, йому треба було їхати в Київ. Хтось з його приятелів йому сказав, що в санаторії “Конча-Заспа” є друкарка: “Зверніться до неї, вона напевно вам передрукує”. Тоді я працювала у тому санаторії секретарем-друкаркою. Одного разу (було це влітку 1969 р.) завітав до мене на роботу пристойний чоловік з запитанням: “Ви могли б мені передрукувати розділ моєї праці?” І вручив мені досить грубий рукопис. Я погодилася.

Ви запитуєте, чи я не побоялася прийняти замовлення у людини, якій шиють “божевілля”? Я не боялася, тому що не мала поняття, що це за людина. Ім'я Миколи Руденка було мені відоме лише з літератури. Я читала його романи “Вітер в обличчя” й “Остання шабля”. А про його проблеми, про гоніння проти нього я у той момент не мала найменшого уявлення.

Я з першої сторінки зрозуміла, що рукопис, який мені принесли, — економічна праця. Вразила доступність викладу. Написане там мені було абсолютно ясным. Навіть трошки здивувалася, навіщо треба науково обгрунтовувати зрозумілі кожній думаючій людині природні явища. Але раз людина пише, дає передрукувати, значить, так треба. Не моя це справа.

У домовлений час Микола Руденко прийшов за передруком. Перерахував сторінки, заплатив. Виходячи з кабінету, зупинився перед дверима, обернувся і питає мене: “А Ви зрозуміли, про що тут ідеться?”. “Як не зрозуміла? Очевидно, що зрозуміла”, — відповіла йому. “А що Ви зрозуміли?” — запитав далі Микола.

Я йому сказала, що і як зрозуміла і висловила здивування, що про такі очевидні процеси треба писати наукову працю. Ясно, якщо людина чи інша жива істота не поїсть, то не буде працювати. Мені, народженій у селі людині, було абсолютно ясно, що голодна людина не думатиме про працю на заводі, а шукатиме засобів, як прогодувати сім'ю. Без вирощених у селі харчів не працюватиме робітник у місті, а відтак не зможе працювати й розвиватися промисловість.

“На жаль, не всім це ясно, — сказав із сумом Руденко. — У нас вимагають, аби люди жили за теоріями Маркса, а там всі ці питання зовсім по-іншому висвітлюються”. А хіба я коли-небудь учила той його “Капітал”... Мені байдуже, що там написано. Я сприймаю те, що бачу, що відчуваю, а не те, що написали не зовсім зрозумілою мовою. Так я відповіла Руденкові. Мені було дивно, що людство говорить про розвиток і водночас відкидає його елементарні закони.

Микола Руденко дуже зрадів, що зустрів людину, яка не лише розуміє, а й поділяє те, що він пише. Він ще приносить для друку частини своєї праці. Якось запитав, коли я закінчу роботу. Відповіла, що о 18-й, але мушу ще бігти забирати дітей з дитячого садочка. Щоб продовжити розмову, він запитав, а чому ж то чоловік не допомагає забирати дітей...

Далі буде.

Розмову вів Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Другий відкритий лист ректору Національної музичної академії України М. О. Тимошенку

Шановний Максиме Олеговичу!

Минуло вже майже два місяці від часу оприлюднення мого першого відкритого листа до Вас. Відповіді в жодній формі на нього я не отримав, і це Ваше мовчання саме собою вже є промовистим. Але проблема, якій було присвячено мій лист, нікуди не зникла — триває щіткічне вбивство явища українськомовної опери, зокрема й у стінах очолюваної Вами НМАУ.

Вичерпний аналіз навколооперної ситуації дано в нещодавньому листі-зверненні провідних українських науковців і громадських діячів до міністра Володимира Бородянского, тому я не повторювати наведених у зверненні аргументів, яких ані Ви, ані Ваші підлеглі й не намагалися спростувати. Справді, неможливо заперечити те, що є достеменною істиною: провідні композитори минулого справді писали свої опери в розрахунок на виконання мовами, зрозумілими для публіки. І практика такого виконання хоч і поступається сьогодні за поширеністю практиці виконання мовами оригіналів, нікуди не зникла. Англо- чи франкофони мають шанс у себе на батьківщині чути класичні опери рідною мовою. Такого права хочуть позбавити лише українців — просто через те, що

українська мова обтяжлива для частини наших впливових музикантів.

Непрямою відповіддю на мій лист став, однак, витяг з протоколу засідання кафедри оперного співу НМАУ від 25 жовтня 2019 року. Завідувач кафедри О. Дяченко у ньому гранично відверто наголосив: *“Ми повинні чітко зрозуміти наше завдання — підготувати оперного виконавця, який зможе працювати в провідних театрах світу”*. Про українського слухача, українські традиції та українську сцену у виступі О. Дяченка — ані слова. Як наслідок, 13 присутніх на засіданні працівників кафедри ухвалили рішення: *“Затвердити постановки вистав в Оперній студії Академії мовою їх оригіналу”*.

У перекладі на загальнозрозумілу мову цей протокол означає дві речі: вокалістам НМАУ немає діла до рідної публіки (за податки, сплачені якою, вони й отримують свою зарплатню). Вони працюють виключно для того, щоб коштом українського бюджету готувати вокалістів для закордону. А відтак вони не готові витратити навіть мінімальні зусилля на те, аби робити якісь реверанси в бік рідної української культури. І, нарешті, українська мова може відтепер звучати зі сцени Оперної студії хіба що в “Наталі” чи “Запорожці”, у тому етнографічному гетто, яке було відведено для неї ще авторами Емського акту 1876 року.

Майже паралельно в Києві відбулася ще одна знакова подія — цього разу зі знаком

Відня для участі в журі конкурсу — і дала усім конкурсантам предметний урок майстерності, проспівавши українською арію Розіни з “Севільського цирульника” Россіні не тільки феєрично з погляду вокалу, а й так, що кожна фіоритурна органічно поєднувалася зі смисловим наповненням фрази, зі сценічним рухом, із промовистим виразом обличчя й мімікою. Другий твір, який виконала Вікторія Лук’янець, солоспів ініціатора й організатора конкурсу композитора Андрія Бондаренка на слова відомої київської поетеси Олени о’Лір, було присвячено пам’яті жертв Голодомору — адже конкурс збігся в часі з меморіальними днями, коли вся Україна згадує й запалює меморіальні свічки.

Отже, упродовж трьох днів слухачі могли насолодитися трьома десятками різних цікавих голосів, які виконали (включаючи вступний і заключний концерти) понад сто вокальних творів. І всі ці твори прозвучали українською мовою — отже, слухачі могли сприйняти кожен із них не як набір вокалізів, оздоблених пантомімою, а як наповнену змістом маленьку драму, — зі щасливим чи смутним завершенням. Конкус став помітним музичним форумом Києва й України, де класичні вокальні твори можна сприймати з тим смисловим навантаженням, яке й замислювалося композиторами. А перелік імен його учасників демонструє: у нас є досить вокалістів, готових співати класичні твори українською мовою. Була серед них і одна з тих співачок, чие прізвище значиться на підписаному О. Дяченком протоколі. Її яскравий виступ зробив її однією з лауреаток конкурсу...

Отже, мушу ще раз наголосити на тому, про що вже писав у першому листі: серед вокалістів (як і серед будь-якої іншої професійної групи нашого суспільства) є справжні патріоти своєї справи і своєї держави, а є й ті, для кого українська культура й українська мова до якихось важливих цінностей не належать. Адже в мистецтві оперного співу є різні траєкторії до професійного визнання — як через демонстрацію на високому рівні своєї неповторної індивідуальності, так і через слідування (теж на високому рівні) стандартним зразкам, які склалися у світовому виконавстві.

Прикладом цієї творчої відмінності можуть, напевно, бути долі двох визначних українських співаків-басів, Бориса Гмиря й Анатолія Кочерги, чий репертуар багато в чому “перекривався”, але творчі підходи до його виконання подекуди були принципово різні.

Борис Гмиря був співаком-легендою (сприяли творенню цієї легенди й драматичні моменти біографії: перебування на окупованій території, що для багатьох в СРСР ставало виробком; надзвичайна творча вимогливість, що була причиною багатьох конфліктів і, врешті-решт, передчасного виходу ще повного сил співака на пенсію). Але й у статусі пенсіонера Гмиря, який був водночас блискучим оперним артистом і камерним виконавцем, продовжував з успіхом співати на кращих сценах тодішнього СРСР і країн “соціалістичного табору” (на жаль, у ті часи, коли світ ділила “залізна завіса”, далі на Захід шлях українському співакові було закрито).

Хочу наголосити на промовистому епізоді: ще в 1940-50-ті Борис Гмиря з успіхом співав партії з класичних російських опер у спектаклях Кіровського і Большого театрів українською мовою — тоді це була очевидна політична демонстрація (за яку співак із його біографією легко міг накласти голову у прямому розумінні слова — табори ГУЛАГу були ще переповнені). Це добре розуміли всі, зокрема й Максим Рильський, який у листі до російськомовного адресата з Криму писав: *“Я горд тем, что он пел партию Сусанина в Ленинграде по-украински — в моем переводе”*.

А вже на початку 1960-х Борис Гмиря склав для себе цілий перелік камерних вокальних творів, тексти яких потрібно перекласти українською для виконання зі сцени й запису. З нього він у квітні-травні 1968 року сам переклав був “Елегію” Массне і “Серенаду” Шуберта. Додаю обидва переклади до листа — сподіваюся, вони прислужаться

колись і студентам НМАУ (адже в Академії, на щастя, працюють не лише послідовники О. Дяченка). На жаль, передчасна смерть Гмирі перервала цю його перекладацьку роботу.

Найвідомішим українським басом наступного покоління можна вважати Анатолія Кочергу, який уже 1983 року у 36-річному віці став народним артистом СРСР, а через рік — депутатом Верховної Ради СРСР (тоді це ще було не виявом політичної активності, а визнання заслуг і формою заохочення з боку ЦК КПРС). Любов київських театралів співак здобув, ще виконуючи всі свої коронні партії українською мовою (навіть чи за франкомовного виконання кияни так само запам’ятали б його яскравого і саркастичного Мефістофеля).

Але при цьому українську мову своїм важливим ресурсом сам Анатолій Кочерга, очевидно, не вважав. Адже співак сам виступив упорядником збірки творів зі свого репертуару (*“Арії, романси та нісні з репертуару Анатолія Кочерги”*. Упорядник А. О. Кочерга. К.: Музична Україна, 1987. — 68 с.). У цій книжці українськомовними є лише обкладинка, вступна стаття Миколи Линника “Щедрий талант” та ще підтекстові до арії Кріноноса з “Богдана Хмельницького” К. Данькевича і двох українських народних пісень (той мінімум присутності українських творів, якого тодішні правила провідного музичного видавництва УРСР усе ж вимагали).

Анатолій Кочерга

Все інше — тексти не лише російських арій та романсів, а й арій європейських композиторів, і тієї ж “Елегії” Массне, яку по українському переклав був Борис Гмиря — подано **виключно по-російському**, у доволі кострубчатих текстах безіменних перекладачів-ремесників XIX століття!

Отже, в 1987 році Анатолій Кочерга ще не вважав за необхідне наводити в розрахованому переважно на колег-співаків виданні французький текст куплетів Мефістофеля чи італійський — арії Дона Базіліо про поговор. Як не вважав за потрібне наводити й українські тексти цих вокальних творів, які на той час сам же із успіхом виконував зі сцени Київської опери. І був по-своєму послідовним: адже українська мова і вимова за тих років була незмінним тавром для багатьох талановитих хлопців і дівчат з української провінції, які прибули завойовувати великі російськомовні міста; а російська мова асоціювалася із безмежними можливостями, які відкривалися на “одній шостій Земної кулі”. Тому не випадково у середині 1980-х більшість “народних артистів” Київської опери підписали лист до ЦК КПУ з проханням перевести театр саме на російську мову виконання всіх опер.

Проте вже наприкінці того ж десятиліття впала “залізна завіса”, і Анатолій Кочерга одним із перших опинився на Заході. Там, звісно, співак уже не наполягатиме на виконанні куплетів Мефістофеля чи арії Дона Базіліо російською, — він знов діятиме у відповідності до конвенції, що забезпечують перспективи найшвидшого кар’єрного зростання. Сьогодні Анатолій Кочерга не забуває скрізь і завжди підкреслити: справжній митець ніколи не опуститься співати оперу інакше, як мовою оригіналу. При цьому короля

Вокальні переклади Бориса Гмиря

Елегія

Музика Массне

О, дні минулі весні, ясні дні,
Ви назавжди вже пройшли!
Не бачу сонячних днів, красних лугів,
Зоряних світлих ночей.
Радість і щастя моє!
О, моя любя, немає тебе...
Вже не для мене йде знову весна.
Ох, пронеслася, як рій,
Радість тих днів,
Повних кохання та мрій.
Так і в мені наче все віджило,
Щастя моє відійшло...

10 квітня 1968 р.

Серенада

Музика Шуберта

Пісня моя лине з мольбою
Тихо в час нічний,
До гаю легкою ходою
Прийди, друже мій.

Мов шепоче верховина
Сумно в тихий час,
Сумно в тихий час,
І ніхто, моя єдина,
Не почує нас,
Не почує нас.

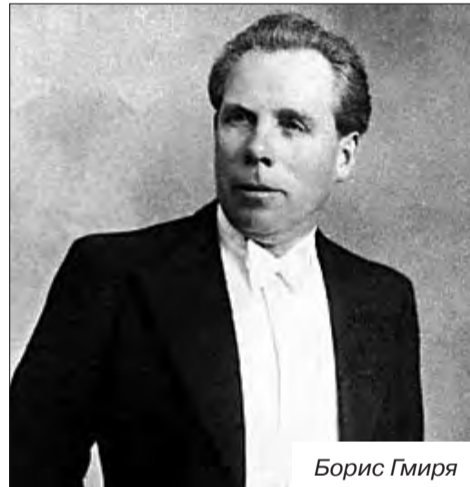
Вирує в гаю буйне кохання,
Солов’їв пісні,
В них і радість, і прохання
Чуються мені.

О, близьке оте прохання
Почуттям моїм,
Почуттям моїм.
Тож відчуй мої страждання
Серденьком своїм,
Серденьком своїм.

Не відкинь оте прохання
У душі своїй,
У душі своїй,
На омріяне стрівання
Прийди, о друже мій!
Прийди, о друже мій!
О, друже мій.

14 травня 1968 р.

(Борис Гмиря. Дневники. Щоденники. Х.: Фолио, 2010. — С.70.)

Борис Гмиря

“плюс”. Завершився Другий вокальний конкурс “Світова класика українською” — єдине в Україні змагання співаків, де класичні арії й романси виконують саме в українськомовному перекладі. Прослуховування конкурсантів, що відбувалося в музеї Миколи Лисенка, відкрило багато нових імен. Переможців за такої кількості гідних претендентів назвати було надзвичайно складно, та все ж “зіркове” журі з лауреатом Шевченківської премії Ганною Гаврилець мусило визначити кращих із кращих. Володарка першої премії в молодшій групі 20-річна Серафима Білозор просто зачарувала виконанням арії радісної і легкої Ольги з “Євгенія Онегіна” в безсмертному перекладі Максима Рильського. Наповнені й красиві ноти нижнього регістру на останній фразі “Мене дитячком всі зовуть” зірвали на прослуховуванні щирі оплески навіть зазвичай безсторонніх членів журі.

Володар першої премії у старшій групі Антон Скірко на прослуховуванні продемонстрував бездоганну кантилену в каватині Валентина з “Фауста” Гуно. А на заключному концерті співак виконав романс Миколи Лисенка на слова Івана Франка “Безмежне поле”, де протягом якоїсь хвилини виявив цілу гамму почуттів — і завершив усе розпачливим “серце мені розриває” на горішньому “соль”. Ще одна володарка першої премії Тетяна Ластовецька на прослуховуванні запам’яталася віртуозним виконанням надскладної арії Цариці Ночі з “Чарівної флейти” Моцарта, а на заключному концерті продемонструвала прекрасне володіння голосом у відомому солоспіві Кос-Анатольського “Ой, піді я межі гори”.

Нарешті справжньою окрасою заключного концерту став виступ славної Вікторії Лук’янець. Співачка спеціально прилетіла з

Ольга КУШНІРУК,
кандидат мистецтвознавства

Джерелознавчі шляхи Івана Лисенка — «Енциклопедія української пісні»

Нещодавно наша газета писала про довідник “Зарубіжні співаки в Україні” знаного дослідника української мистецької минувшини, заслуженого діяча мистецтв України Івана Лисенка, і ось маємо нагоду рецензувати його нову працю — “Енциклопедію української пісні” (Житомир, “Рута”, 2019. — 603 с.). Це вже її друге видання, майже удвічі більше за обсягом від попереднього, оприлюдненого два роки тому, значно доповнене і вдосконалене автором.

Широ вболіваючи за долю українського пісенного фольклору, І. Лисенко намагався зафіксувати в довідково-енциклопедичному вимірі доступні йому відомості про джерело, де вперше і ким була записана та чи та пісня, про народних співаків (Явдоха Зуїха, Уляна Кот, Ніна Матвієнко, Раїса Кириченко, Антоніна Голентюк, кобзар Тарас Компаніченко та ін.) й академічних виконавців, котрі чимало прилучилися до її поширення, а також фольклористів — професіоналів і amatorів. Наприклад, окремим газлом подаються відомості про дослідження “Епічна Русь” (1876) А. Рамбо, першу велику працю французького автора про українські пісні, що з’явилася після його відвідин у Києві III Археологічного з’їзду (1874), де, вражений мистецтвом кобзаря О. Вересая, він назвав його “Гомером в українському сільському одязі”. Матеріали не лише про фольклористів минувшини, а й нинішнього часу, котрі активно розробляють названу царину. Це — Микола Дмитренко, Людмила Єфремова, Марія Пилипчак, Оксана Шалак, Валентина Пономаренко, Олександра Кондратович (1933—2010), Олександра Кондратович, Наталія Шумада (1926—2013) та інші. Зокрема волинська фольклористка і педагог О. Кондратович, працюючи в школах Камінь-Каширського району та Лучька, здійснювала власним коштом численні експедиції, записавши понад тисячу народних пісень, згодом видала їх у збірках “Калиновий квіт Полісся” (1994), “Весілля на Поліссі” (1996), “Як у лузі калиночка з квітками” (1999), “Українські звичаї: Народина. Коса ж моя...” (2007), “Поліська весільна епопея” (2017).

І. Лисенко робить цікаву спробу відзначити й ті авторські пісні, що завдяки своїй найширшій популярності у час появи поступово набули статусу вже народних серед широких кіл громадськості. Наприклад, до них він відносить: “Гуде вітер велими в полі” М. Глінки (сл. В. Забіли), дует “Коли розлучаються двоє” М. Лисенка (сл. Г. Гейне у переспіві М. Славинського), “Два кольори” О. Білаша (сл. Д. Павличка), “Летять, ніби чайки” Ю. Рожавської (сл. Л. Реви), “Ми підемо, де трави похили” П. Майбороди (сл. А. Малишка) тощо.

Справжньою новинкою для читача стане інформація про відкриття пам’ятника українській пісні, встановленого 2005 р. у центрі Вінниці (скульптор В. Смаровоз) до 14-ї річниці Незалежності України. Це й не дивно, оскільки, за показниками ЮНЕСКО, саме українські пісні посідають перше місце у світі за своїми художніми характеристиками і зафіксовано у фондах цієї організації їхньою кількістю (15 тисяч).

Природним компонентом “Енциклопедії” І. Лисенка є статті про академічних співаків, що в своєму репертуарі завжди мали народні пісні й охоче їх виконували перед публікою. Так, з-поміж них зустрічаємо уславлені імена — Марія Байко, Ольга Басистюк, Петро Білинник, Олександр Врабель, Зоя Гайдай, Григорій Гаркуша, Борис Гмиря, Дмитро Гнатюк, Михайло Гришко, Лідія Забіляста, Іван Козловський, Сергій Лемешев, Іра Маланюк, Людмила Монастирська, Фемій Мустафаєв, Іван Патержинський, Наталія Пелих та інші.

Пізнавальна функція нової праці дослідника-енциклопедиста полягає і в наявності коротких відомостей про композиторів, у творчості котрих українська народна пісня репрезентована і у вторинному за суттю жанрі обробки, і як джерело власного інтонаційного лексикону (Василь Барвинський, Бела Барток, Людвіг ван Бетховен, Фелікс Блуменфельд, Євген Вахняк, Анатоль Вахнянин, Михайло Вериківський, Семен Гулак-Артемівський, Пилип Козицький, Микола і Філарет Колесси, Анатолій Кос-Анатольський, Олександр Кошиць, Микола Леонтович, Микола Лисенко, Кароль Ліпінський, Ференц Ліст, Станіслав Людкевич, Борис Лятошинський, Левко Ревуцький, Яків Степовий, Кирило Стеценко, Федір Якименко, Олександр Яковчук та інші). Проте видається некоректною відсутність провідних композиторських імен сучасного музичного простору України, таких як Леся Дичко, Ганна Гаврилець, Юрій Алжнев, Анатолій Гайденок, Олександр Некрасов, Ірина Алексійчук та ін., чий внесок до продовження життя народних пісенних перлин визначний.

Цікавим для читача буде блок газел, присвячених пісенним колективам, які популяризують народну творчість українців. З-поміж них: харківські — тріо бандуристок “Купава”, театр народної музики “Обереги”, народний хор “Світанок”, фольклорний ансамбль “Слобожани”; тріо бандуристок з Одеси “Мальви”, чеський вокальний квінтет “Мілашош”, естонський ансамбль “Мрія”, тернопільське тріо бандуристок “Оріана”, музично-театральне товариство “Ятрань” (Латвія) та інші. Важливою рисою енциклопедії І. Лисенка є

залучення до її масиву зарубіжних виконавців українського пісенного фольклору, як, наприклад, угорця Міклоша Бота, котрий із 2014 р. подорожував нашою країною, зокрема на Поліссі записав близько 400 зразків, а 27 червня 2017 р. у Львові виступив із концертом, де також узяли участь угорський ансамбль “Солонина” та українські колективи “Божичі”, “Піснеграй”.

Чимало можна почерпнути з книжки І. Лисенка про діяльність української діаспори у річці збереження українських пісенних джерел. Так, у 1993 р. в Петрозаводську (Республіка Карелія, РФ) громада місцевих українців створила українське культурне товариство “Калина”, при якому функціонує хор “Українська пісня”. У місті Нерюнґрі (Якутія, РФ) завдяки композитору і музикознавцю Оксані Лиховид протягом 1986—1992 рр. діяло культурно-просвітне товариство “Кобзар”, при якому проводилися “Українські вечорниці”, існували хор, вокальний ансамбль і гурток декламаторів.

Попри цінність такої пошукової роботи дослідника слід зазначити деякі неточності у висловлюваннях, а то й помилки. Наприклад, солослівні “Бабине літо” Д. Січинського на сл. М. Гавалевича та “Вечірня пісня” К. Стеценка на сл. В. Самійленка автор енциклопедії називає обробками пісень (с. 18), зокрема другий — здійсненою К. Стеценком обробкою пісні самого поета В. Самійленка (с. 58). У газлі “Б’ють пороги” (с. 46) стилістично нечітко сформульовано виклад відомостей, оскільки крім романсу К. Вільбоа, нагадані слова Т. Шевченка написана ще й кантата М. Лисенка (1878), котра вже до завдань цієї енциклопедії не входить.

Зазначений як американський музикознавець і фольклорист Ф. Ботсфорд (с. 39) — це Флоранс Гудсон Ботсфорд (1868—1946), котра насправді відома своєю видавничою діяльністю, як стверджує довідник “Who’s Who” А. Н. Маркіза.

Неточно представлена інформація про провідну в Україні установу з питань вивчення фольклору — Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, зокрема не вказано, що вона функціонує в системі Національної академії наук України, носить ім’я одного з колишніх своїх очільників, видатного укра-

їнського поета Максима Рильського, а також не розкрито сучасні напрями дослідження її співробітників. Натомість у статті “Фольклористика” автор, не будучи детально обізнаним, узяв на себе сміливість висловитися: “І хоча в 2-й пол. 20 ст. зусиллями ІМФЕ було видано цілий ряд збірників народних пісень, все ж українська фольклористика в порівнянні з іншими слов’янськими народами залишилася далеко позаду. Не створено було насамперед корпусу українських народних пісень, не кажучи вже про наукові видання в царині фольклористики” (с. 542). Це твердження — хибне, оскільки такі етномузикологи 2-ї половини 20 ст., як Володимир Гошовський, Софія Трица, Анатолій Іваницький зробили великий внесок у розвиток і теорії, і практики етномузикології, а Людмила Єфремова такий корпус по регіонах уже створила і на базі ІМФЕ його опублікувала, вона також провела низку презентацій щодо кожного видання по областях країни. До того ж, на сучасному етапі яскраво розвивається етномузикологія у регіонах України — у Галичині, на Волині, Поліссі, Слобожанщині тощо.

Попри те чи ті неточності, друге видання “Енциклопедії української пісні” Івана Лисенка — суттєве надбання джерелознавчих досліджень її автора. Значно розширюючи дискурс пізнання феномену української народної пісні, ця праця принесе велику користь сучасним напрацюванням фольклористики та музикознавства, сприятиме ціннісним орієнтирам нашої національної гідності.

Філіпа у “Доні Карлосі” Верді він співає не у французькому ориґіналі, а в італійському **перекладі** — бо саме цього вимагають ті ж таки конвенції постановників-імпресарію (отже, про сакральний статус мови ориґіналу тут можна забути).

Відтак можливі різні стратегії руху до визнання: умовно кажучи, “стратегія Гмирі” і “стратегія Кочерги”. І кафедра оперного співу НМАУ безумовно обстоює “стратегію Кочерги” (в якій місяця українськомовному виконанню справді немає — адже, за словами Вашого радника Ю. Луценка, вона “отбираєт будуще у наших дітей”, бо змушує їх працювати трохи більше). І ця кафедра готова демонструвати нечисленним відвідувачам Оперної студії (переважно з кола самих музикантів та їхніх друзів і родичів) виключно те, що визначний російський оперний диригент Кирило Кондрашин назвав був, говорячи про бездумне виспівування механічно завчених чужою мовою текстів, “італійським несмаком” (“итальянской безвкусицей”). А що співають в італомовних виставах Оперної студії справді бездумно, підтверджує нещодавній випадок, коли Ріголетто, ревно дбаючи про красиву кантилену в дуєті, навіть не підозрював, що звертається він повинен при цьому не до Джільди, а таки до Джованні!

Якби НМАУ була приватним вишем, який готував би співаків на контрактній осно-

ві, така позиція О. Дяченка була б принаймні зрозуміла. Але ж досі НМАУ є державним вишем, який існує на кошти платників податків (і цей статус Академії змінити наче ніхто не прагне). А відтак НМАУ повинна брати під увагу й те, що багато громадян цієї держави хочуть слухати опери українською мовою (це засвідчує лист провідних українських інтелектуалів до міністра В. Бородянского). Що багато українських вокалістів готові співати українською мовою (це засвідчує Другий конкурс “Світлова класика українською”). Що, нарешті, усвідомлюючи бажання значної частини публіки, деякі оперні театри вже починають задумуватися про перехід до українськомовності (це вже є складовою оголошеного ребрендингу Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей і юнацтва, де українськомовна постановка комічної опери “Viva la mamma!” Доніцетті є однією з найуспішніших музичних подій столиці останнього часу).

А з огляду на це позиція О. Дяченка “со товариші” є вже абсолютно неприйнятною. Адже очолювана ним кафедра прагне отримати від платників податків усе, не віддаючи їм натомість нічого. Хоча ще раз наголосити: автори звернення до міністра В. Бородянского цілком згодні, що треба вчити студентів добре співати оперні партії і **мовами ориґіналів теж** (що не є аж якимось завели-

ким подвигом — я вже писав Вам, що великий Собінов співав Леоґрїна чотирма мовами, і це було донедавна загальною практикою в оперному світі).

Але викладачі з кафедри оперного співу вимагають вчити студентів співати в опері **лише** мовами ориґіналів, обороняючи своїх вихованців від української мови наче від небезпечної зарази. І це вже по-справжньому сумно. Адже будьмо реалістами: далеко не всі випускники кафедри потраплять до “кращих театрів світу”. Більшість з них натомість ошелешуватиме невідповідного українського слухача італомовною арією дона Базіліо, франкомовною “Елегією” Массне й німецькомовною “Серенадою” Шуберта. Італійська, можливо, буде доволі пристойна, а от французька з німецькою — майже гарантовано геть погані. Втім, для нашого слухача це значення не матиме — що тією, що тією він однак не зрозуміє нічого, і відтак надовго втратить інтерес до класичного вокалу взагалі. І його естетичні обрії в кращому разі визначатимуть “Океан Ельзи” і народні пісні, а в гіршому — вульгарна російська “попса”...

Як покаже згадуване вище звернення українських науковців і громадських діячів до В. Бородянского, наші аматори музичного театру, зневірившись у добрій волі високопосадових музикантів, відтепер самі активно боротимуться за своє право слухати оперу

рідною мовою (підтвержене законом України про державну мову, який нещодавно набув чинності). А відповідальність за дотримання законодавства в одному окремо взятому виші лягає на його керівництво. Винними виявиться не радник із українофобськими поглядами і не професор вокалу із заданеною нелюбов’ю до української мови, що замолоду, напевно, неабияк заважала йому отримати загальносоюзне визнання. Винним буде саме ректор. Тобто Ви, Максиме Олеговичу. Адже про Вашу діяльність у кінцевому підсумку судитимуть не за заміненями кріслами в залі Оперної студії, а за тим, що і як звучатиме з її сцени. А це більшою мірою — за тим, якими вийдуть зі стін НМАУ її випускники: українськими митцями чи заробітчанами, зорієнтованими винятково на те, щоб за помахом чарівної палички зразу ж опинитися на “кращих сценах світу”...

З повагою
Максим СТРІХА,

доктор фізико-математичних наук, професор, віце-президент Академії вищої школи України, президент Асоціації українських письменників, лауреат Премії імені Максима Рильського Кабінету Міністрів України та відзнаки “Дантівські лаври” (Італія), кавалер Ордену Академічних пальм (Франція)

Євгеній ХОДАКІВСЬКИЙ, професор, заслужений діяч науки та техніки України

Закінчення. Поч. у ч. 48 за 2019 р.

Кілька слів про природу торсіонних полів. Говорячи про природу торсіонних (невидимих) полів, думок і вчинків людини (тонкий світ), відомий у світі альпійський вчений Ернст Мулдашев, доктор медичних наук, професор, член Міжнародної академії медичних наук, у монографії “Від кого ми вийшли” (2009 р.), на сторінці 107 (а всього 470 с.) пише, що існують позитивна і негативна енергії душ. Вони можуть створювати і руйнувати. Ленін, Сталін, Гітлер та інші тирані акумулювали негативну енергію, що проявилась у знищенні мільйонів людей. Дослідженнями та історичними фактами доведено, що таким негативним явищем може успішно протистояти енергія Добра, породжена силою гуманного розуму. У природу тонких світів (торсіонів) чи не найглибше занурився доктор технічних наук, житомирський професор І. Г. Грабар. У своїй праці “Мікрорезонансні технології та секрети довголіття” (2012 р.), аналізуючи інформаційне поле Всесвіту, вказує, що просторово-часові вихори, насичені нескінченним об’ємом інформації, утворюють торсіонні поля (вихори), що мають унікальні властивості та підтверджені експериментально. Поля переносять не енергію, а лише інформацію. Водночас будь-яка зміна в структурі торсіонного поля веде до виділення чи поглинання енергії в заданій ділянці простору. Думки — польові самоорганізовані утворення — це згустки в торсіонному полі, що самі себе утримують, а відчуємо їх як образи та ідеї. Вони мають голографічну структуру. Основа світу — свідомість, носієм якої виступають спінно-торсіонні поля. Якщо ментальне тіло людини збудоване з добрих думок, воно оберігає нас від зла, оскільки у ньому немає вібрацій, що резонують на вібрації зла. Адже ментальне тіло не тільки генератор думок, а й їхній приймач, тому людина, що випромінює думки, наповнені Любов’ю, Радістю, Співчуттям, Милосердям, Благодорством, буде невразлива до сил Зла, Ненависті, Задросів, Брехні. Сили зла, що викликані недоброю совістю, за свідченням нашої землячки Олени Блаватської в її теософській праці “Тайная доктрина” — це найважче каміння на торсіонному полі Добра і Розуму на шляху до цивілізованого Майбутнього.

В Україні на головному фронті гібридної війни здійснюється нова фаза, яку назвали капітуляцією. Цілком зрозуміло, що апогею (найвищої точки) вона досягла в період виборів — президентських та до Верховної Ради. А нині переходить у стан успішного завершення відводу українських військ і створення “сірої зони”, де кожна клітина вітчизняної землі заражена ідеологією лідера “русского міра” і набуває стану анексованої “в соответствии с международными правилами”.

У душах українців капітуляції ніколи не буде, вона не відбудеться. А буде спільно зі світовою демократичною громадськістю тривала боротьба з найбільшим автократом, про яку так вдало, посилаючи на Нострадамуса, натякнув нам академік Ернст Мулдашев. У названій книзі у завершальному шостому розділі “Негативная аура над Россией” він на основі глибоких досліджень невидимої торсіонної енергії пояснював словами Нострадамуса

Каміння на торсіонних полях

(1555 р.) пророцтво щодо приходу (появи в Росії) Антихриста у кінці XX—XXI ст., відображаючи це схематичними малюнками силових ліній від автократії, що перетворюється на темну хмару.

Для України основною зброєю може бути лише сила демократії та українського патріотизму. Почуття патріотизму найвище в природі, вічне, Боже. І хоч би як називали патріотів автократичні сили: “націоналоги”, “нацисти і бандерівці” та іншими антиукраїнськими прізвиськами, воно (почуття патріотизму) зростатиме і збільшуватиметься сотнями тисяч Стусів, Лук’яненків, Руденків та інших. Доречно відзначити наших найактивніших просвітан: Павла Мовчана з його неперевершеним патріотичним виступом на каналі “Прямий” 27 жовтня 2019 р., шоттижневі виступи на сторінках газети “Слово Просвіти” письменників Мирослава Левицького, Катерини Мотрич та інших.

Нині конче необхідно активізувати українську наукову думку. Передова українська наукова школа характерна концептами фізичної економіки. Це передусім природничо наукова школа першого Президента української академії наук В. І. Вернадського, школа Розуму найвищої енергетичності світу цілісності і єдності духовної та матеріальної енергії, єдності релігії, науки і мистецтва. Першим імперативом глобального світового розвитку цивілізації є вимоги до трансформації в атмосферу (від лат. *асто* — найвищу), сферу розумової діяльності, в ноосферу на основі законів природи і світу, або “вписування” економіки в природне середовище.

Українська школа фізіократичної науки бере початок у творчості молодого українського вченого Сергія Подолінського. Його книга “Праця людини і її відношення до розподілу енергії” вийшла в світ в кінці XIX ст. Вона здійснила революцію в мисленні європейських і світових учених. Серед інших в той час найбільш популярним був Карл Маркс з його теорією доданої трудової вартості. Тридцятирічний український учений, напросившись на аудієнцію до тодішньої знаменитості теорії капіталізму, що мав вже чотири томи “Капіталу”, довів корифею невідповідність його вчення законам природи. Це на останній сторінці четвертого тому визнав сам Карл Маркс. І це був, за тодішнім висловлюванням, “снаряд, запущений у голову капіталізму”. Він (С. Подолінський) переконливо довів, а Карл Маркс засвідчив особисто, що абсолютна додана вартість виникає з природної родючості землі, від природи, тоді як відносна додана вартість — народжується в процесі розвитку суспільних продуктивних сил. Таке положення (імператив-вимога) особливо актуальне нині, в період проведення земельної реформи, констатуючи, що ринок — це лише саморегулюючий механізм в організації виробництва, споживання та розподілу благ у гігантському колесі реформ, а держава — орган-регулятор цього механізму. І нині дуже важливо, з точки зору фізіократів, не упустити основне — банківську сертифікацію кожної земельної ділянки (болітця) з метою оцінки та визначення абсолютної земельної ренти кожному працюючому на ній у будь-якій формі.

Нині школу фізичної економіки прикрашає прізвисько нашого сучасника, письменника-дисидента, який заснував категорію “Духо-Матерії”, за якою працюють всі фахівці синтелектичного мислення. Показово було б зупинитися на окремих фрагментах діяльності керівника сучасної української школи фізіократів, професора Володимира Шевчука. Йому належить ідея-концепція “вписування економіки в природу” і заснування напряму соціаль-

но-екологічної ринкової економіки. Ігнорування розробок цієї школи і надання переваг механістично-діалектичному підходу до регулювання економічних явищ (порівняльна економіка) призводить до жахливих деструкцій. Пригадуємо кінець XX ст., починаючи з 1991 р., коли фетишизування і масове захоплення ринковими регуляторами породило найбільшу в історії України гіперінфляцію. Неврахування природних функцій грошей (нагадаємо, що в класичній економіці їх п’ять) призвело до космічних розмірів інфляції (у 250—10000 разів). Втрата заощаджень населення, масова поява безробіття дуже швидко проявила себе в тривалості життя населення України. Період 1991—1995 рр. залишив жахливі спогади і гігантський пам’ятник “кравчучці” (візку для перевезення речей), увінчаний прізвиськом тодішнього президента України Л. Кравчука, і величезну кількість втрачених громадян. А далі — тривале захоплення фундаменталізмом ринкових реформ без врахування вимог фізичної (природної) економіки. Восени 1996 р. в період осінньо-збиральних робіт введено ринковий еквівалент на паливно-мастильні матеріали при високому дефіциті наявних оборотних коштів сільськогосподарських підприємств — внаслідок цього, і передусім низької платоспроможності цих підприємств, половина площі оброблюваних ними земель вийшла з обробітки і використання. З того часу на селі існує високий рівень прихованого безробіття. Ще один економічний імператив — зростання на один відсоток рівня безробіття згідно з законом Оукена еквівалентне зниженню на 2% приросту національного доходу країни.

Тут можна зробити перші висновки про розробки фізичної економіки, яка є теоретичною базою для формування імперативів інтелектуального (ноосферного) розвитку. На жаль, в Україні, попри клопотання і наукові вимоги (В. Базилевич, В. Кухарець, Ю. Канигін, В. Шевчук, Є. Хомаківський та інші) про заснування інституту фізичної економіки, це й досі не реалізовано. Навпаки, останні часи характеризуються розробкою механістично-діалектичних теорій перспектив економічного розвитку, що презентовані на всіх рівнях наукової орієнтації як порівняльна економіка.

Основним імперативом з точки зору фізичної економіки є плюралізм форм власності. Всі наявні функціонуючі форми власності за правилами природи повинні бути наявними і діючими — мається на увазі приватна, колективна (суспільна), державна, державно-партнерська, муніципальна, акціонерна форми власності як рівнофункціонуючі. Хотілося б звернути увагу на масову критику діяльності агрохолдингів, які функціонують на приватнопайовій формі власності та досі тримають Україну на одному з пріоритетних місць на світовому ринку продовольчої продукції. Головне, щоб вони володіли системою високого і сталого гудвілу (обличчя) агропромислового виробництва на основі соціального насичення їхньої діяльності.

Кафедрою економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Житомирського національного агроєкологічного університету в контексті сучасних імперативів фізіократичного вчення підготовлено і п’ять разів перевидано перший в Україні підручник “Психологія управління” загальним накладом понад дві тисячі примірників. Завершальний двадцять п’ятий розділ книги зорієнтований на формування інтелектуального Провидіння. Беручи участь у конкурсах на кращий підручник, ми отримали позитивні схвалення колег з усіх куточків України та зарубіжжя. Однак нинішня найви-

ще освітянське відомство (міністерство) навіть не повідомило про результати конкурсу. Але не лише наш підручник спіткала така доля. Вісім перевидань академічного підручника “Етика” відомого професора М. Тофтула завершилися невідомістю конкурсних випробувань. Він не дочекався ніяких повідомлень: виїхав до доньки у Каліфорнію і там помер.

В імперативах формування інтелектуальної економіки важливе місце належить реформам оплати праці, заробітної плати, іншим матеріальним і нематеріальним стимулам, підведенням їх до еквіваленту складної кваліфікованої праці, про які ще в далекі часи повідомляв Адам Сміт. Наші пропозиції стосуються диференціації у фаховій підготовці за рівнями бакалавр, спеціаліст, магістр, доктор філософії, доктор наук, стимулюючи таким чином прагнення навчання, але, при цьому, надаючи першочерговості творчій праці, що редукується в продуктах інтелектуальної власності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що імперативи процесів трансформації продиктовані світовою сучасністю у виданнях-добірці найвидатніших учених світу під рубрикою “Алхімія фізики свідомості”, яку яскраво висвітлено положеннями нової науки Нейротеології — вивчення духовної діяльності в тісному зв’язку з соціумом і Творцем, узагальненої професором Валентиною Мироною у 2018 р.

Своїми науковими працями ми намагаємося сформувати ментальний ґештальт Добра і Розуму, що діє по Божій Волі і до яких прагне світова ноосферна наука. При цьому ми посилаємося на геніального нашого мислителя, академіка, поета, художника Т. Г. Шевченка. Він у своїх наукових роздумах (на рівні світових) намітив сповнене оптимізмом Провидіння Добра, Розуму і Волі: “Борітеся — поборете, Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля свята!” У Провидінні Т. Шевченка повідомляв про високу гуманістичність українців, що відображена силою Добра. В листі до Миколи Гоголя (грудень 1844 р.) він зазначив, що “українці своїх дітей не вбивають”, що “ти, друже, над українцями смієшся, а я плачу”. Генію академіка Т. Шевченка належить світове відкриття під відомою нині в релігії і науці формулою “Реалізуй себе”, або переходу духовної енергії в фізичну і навпаки, формування на цій основі концепту “Божого Провидіння”, єдності Віри, Волі, Добра і Розуму, якою нині користується фізіократи і теософи світу.

Через сто років наш генетичний земляк Кароль Войтила (мати Емілія Кочуровська (1984—1929), уроджена м. Кременець), відомий у світі як Папа Римський Іоанн Павло II, найвидатніший учений-працезнавець, доктор наук, професор і Святий. 1991 року видав концепцію (Енцикліку-звернення до народу) під назвою діючої особистості (“Сіяння правди”).

Первинні джерела ноосферного мислення Кароля Войтили витікають з цямрини (джерела) його наукової, релігійної, публіцистичної, громадської діяльності. Розроблені ним концепції Діючої особистості, цінності людської праці ґрунтуються на істині про людину як про образ Бога і як про щось більше, ніж просто частину природи чи анонімний елемент людського суспільства. У світлі цієї істини людина не залежить від будь-яких економічних чи політичних процесів. Навпаки, вони підпорядковані їй. Це яскраво характеризує демократичний світ України, що здобувається звитяжною боротьбою з автократією, прибираючи важке каміння на шляху до майбутнього світу, земної цивілізації.

Вадим ПЕПА

Свідомість в Україні настільки пригноблена, що занадто тонкий, зі слів видатної поетеси Ліни Костенко, прошарок національної еліти досі не спромігся дати вичерпну відповідь на поставлене Т. Шевченком у грудні 1845 р. питання: “Що ми? Чий сини? Яких батьків?” За лічені місяці до останнього подиху Пророк заповів наступним поколінням осмислене протягом відведених йому нелегких літ життя. Ясно й неоднозначно вказав, що українські предки суцільні на білому світі з такою ж давнього давня, як і люд “В непростимому Китаї, В Єгипті темному... І понад Індом і Євфратом...”

Звертаюся до української народнопоетичної творчості. У ній події IV–VI ст. н. е. висвітлені так промовисто, як, мабуть, ніде більше. 550 року історик Йордан завершив працю свого життя “Про походи і діяння готів”. У ній кілька скупих рядків обпикають серця синів українського роду: король остготів Вінітар “послав військо в межі антів і, коли вступив туди, у першій битві був переможений, але надалі діяв рішучіше й розп’яв короля їхнього Бога із синями його і сімдесятьма старійшинами для залякування”.

Римські й візантійські вчені здавна подавали свідчення про потужні племена українських предків — венедеві-антів-скавинів. На відміну від чужоземних авторів, М. Грушевський, мабуть, поспішно спростовує написане Йорданом про “короля їхнього Бога”. Який там король? Це в інших — царі, королі, імператори... А в меншовартісних українських предків — глава “великого антського племені чи, швидше, — кількох племен, а поряд із ним виступає велика кількість старійшин, вірогідно, начальників”.

Споконвіків українська історія обезголовлена, без власних царських, королівських чи ще яких там династій. Гітлер узагалі вважав, що слов’яни не здатні на самоуправління. І в XXI ст. н. е. кремлівський правитель запевняє, що українська держава не життєздатна. Її місце в колиці зі “старшою сестрою”, яка — Росія, та ще з однією такою ж близнючкою — Білоруссю. А всі довколишні тільки й чекають, який зиск мати їм з того, що “братні” чубляться, особливо ж коли не на життя, а на смерть. Чужоземним аби більше урвати. Іншої “стратегії” в жорстокій юдолі земній нікого не було, нема та не відомо, коли й не буде. Знати б, чи станеться в бозна-якому майбутньому кардинальна переміна в міжнародних відносинах? Тільки кому ж дано те знати?

Не менше байдужості від вчених та друкованих і до народної поезії з IV ст., коли готи страшили “антського короля” Бога. А те п’яте століття, як мало яке інше, на виду в українській народній творчості. Воно оспіване з такою деталізацією, що промовляє само за себе правдивіше і яскравіше, ніж можуть показати будь-які знахідки археологів.

Візьму на себе сміливість відновити народним словом якомога повніше реалії того періоду, буремного й жорстокого, як усе в минулому українського роду.

Отже, почнімо відтворювати дійсність вікопомних IV–VI століть. Легімо на крилах народної поезії до не такого вже й далекого або й зовсім близького у порівнянні з вічністю. Мово рідна, поетичне слово рідне! Відкривайте очі численним із тих, на кого правда своїм пальцем указує, що він — Хома невірющий.

Й а в полі та на суходолі,
Там ходило стадо коників.
Поміж ними сиви, булані.
Ніхто того коня не уловив,
Молодець Іванко коня уловив,
Уловив коня та за гривочку,
Закинув ножечку та за спиночку.
Поїхав він в нові городи.
Зустрічає він панів трох городів.

Українська мова IV–VI століть

Один пан каже: — Місяць сяє.
Другий пан каже: — Сокіл літає.
Третій пан каже: — Мій син гуляє.
Коли ж рідна ненька підоспіє, то як же їй не порадити, що син пишний та який же славний:

А мати каже: — Стійте, добрі люде!
Стійте, добрі люде, та не вгадуйте,
Я свого сина сама вгадаю
По стріліці, пірці, по красній дівиці.
А він же з потомствених рільників, хліборобів. Тож погляньмо, яким чином народна поезія саме про це нагадує:
Й а в чистім полі на оболонці
Приспів:
Граї, граї, море, радуйся, земле!

Військо стояло, ладу не знало.
Богданко прийшов, лад війську знайшов.
Загадав Іванко плужком орати,
Плужком орати, жито сіяти.
Уродило жито буйне, високе...
Ох і жнуть же вони снопи густенькі
Та ставлять же вони копи частенькі.
Їздить Богданко поміж копами,
Як асен місяць поміж зорями,
На воронім коні, на золотім сідлі,
На золотім сідлі, в голубому жупані.

Золоте і голубе. Жовтоблакитне. Як і на прапорі Української Держави. Зовсім недавно за поєднання цих двох кольорів у творах письменників чи на картинах художників необачні могли зазримити як не на Колиму, то в Мордовію. Митцями старших поколінь у печінки в’їлося, що можна, а що не можна. Не приведи Господи знову втрапити в щось подібне. Нехай би вже було так, як у IV–VI століттях. Тоді хоча б з кольорами була вольною воля. В давній народній поезії барви поєднуються так, як підказує природа. А їй плювати на політику, зокрема й на будь-яку імперську.

Художні образи народної поезії воістину незвичайні, вигадливі, дивовижні. І це — за буденності життя, часто такого трудного, що аж піт очі заливає. Виплекане народною явою — як розсипи золота із земних надр.

Гордий та пишний пане Іване,
Що ж ти ой собі згорда зчинаєш,
Згорда зчинаєш, коником граєш,
Попід Хотинці коником граєш.
Слуги ба й кажуть: — Це наш пан їде!
Матінка каже: — Це мій син їде!
— По чім ти його ба й розпізнала?
— Розпізнала-м го гей по сорочечці.
На нім сорочка, як день, біленька,
Де ж вона ой шита? — В сонці, в віконці.
Де ж вона зелена? — В золотій зільниці.
Де ж вона ба й прана? — Края Дуная.
Де ж вона кручена? — В коня стремени.
Де ж вона сушена? — В тура на розі.
Де ж вона тачана? — На кленовім столі.
Де ж вона вбрана? — В царськім обози.
Зізнаюся, може, й здалеку підводжу народну поезію до п’ятого століття. Та підійшовши впритул, сподіваюся не схибити. Якраз тут “царське” послужить як дороговказ.

Ой рано, рано всім загадано
Приспів:
Святий вечор!

В кого сини є, нехай в військо шле.
В пана Оксентія й один синок є,
Й один синок є, того в військо шле.
Його матюнка журлива була.
Вона молоденька всю ніч не спала,
Всю ніч не спала, сина научала:
— Ой мій синочку, мій єдинчику!
Ой як підеш ти царю служити,
То не їдь, синку, поперед війська
І не зоставайся позаду війська,
А їдь, синочку, посеред війська.
І не становись під ялиною,
Бо ялина — дерево незродливеє,
Незродливеє, нещасливеє.
Становись, синку, під калиною:
Калина — дерево і зродливеє,
І зродливеє, і щасливеє.
І врадять тебе, молоденького.
А він матюнки ніт, не послухав —
Поперед війська конем грає,
А ясна шабелька при боці сяє.
Цар його не знав та в війська питає:
— Коли б же я знав, чий син конем грає,
То я б за його дочку свою оддав.

По парі суконь та й по шапочці,
Та й по шапочці, та й по панночці.

Якщо й дивуватися, то чи ж не з того, що до сучасності донесено стільки прикмет, деталей із дійсності. Й таких виразних, достовірних, які дають можливість не лише відчувати, а мовби й побачити пережиті предками. Коли ж ідеться про “золоті весла”, то виходьмо з того, що в народній поезії дивовижно шедри розсипи золота, зокрема “й кози в золоті”. А щодо “мідяних човнів”, то це суцільна правда. Було, що днища або, по-народному, підшви човнів, обшивалися листовою міддю. Про те доказово мовиться в моєму виданні “Вічна-віч з вічністю” (2019 р.).

Втім, це супровідне. Головне ж настільки виразне, що як же на нього не звертати уваги. Як же запліщувати очі й не пояснювати неосвіченим, що ж означають хоча б і ось ці рядки?

Най нам покують мідяні човни,
Мідяні човни, золоті весла.
Та ми ся пустим на Чорне море,
На Чорне море, під Царів-город.

Куди ж ясніше? Добре ж відомо, що то за “Царів-город”. Царгород. Константинополь. У моїх чотирьох книгах, виданих протягом 2015–2019 років, на основі давніх писемних свідчень відстежується, як вояки українського роду відзначалися доблестю й хоробрістю під час бойових походів візантійського війська, непереможного за тих століть, що були визначені йому провидінням.

Вічність абсолютно все прирікає на початок і кінець. У 1453 р. золотосіяний і перед тим неприступний Царів-город турки стерли з лиця землі важкими кам’яними ядрами з надпотужних гармат. Вдерлися. Залили кров’ю. Сплюндрували. І перейменували захоплене на Істанбул — Istanbul.

А по всьому: хто ж із професійних істориків залучає народну поезію до своїх ґрунтовних досліджень тих і тих періодів, а конкретно — подій, звершень українських предків у не такому ж і далекому минулому? Кому спадає на думку, що одвічна поетична творчість є святим письмом українського народу?

Як запевняв Микола Гоголь, саме народні пісні дають можливість відчувати дух епохи, здогадуватися про приховані мотиви поведінки визначних героїв, причетних до визначальних подій. За будь-яких обставин людина, особливо молода, пишається собою і своїми небуденними діяннями, на які іншим бракує і сили, й відваги.

Та пустимся ми краєм Дунаєм,
Краєм Дунаєм а в чужую землю.
Чуємо ми там доброго пана,
Дарує дари та й по коникові,
Да й по коникові, да й по вороному,
По угорській стріліці, по хоршій дівиці.

Звідки вона — “угорська стрілка”? Відомий польський вчений, просвітитель Мацей Стрийковський, щоправда, не по свіжих сльодах, а в XVI ст. спромігся на фундаментальну працю, доніс до відома не лише співвітчизників, а й наступних освічених поколінь у багатьох краях і майбутніх державах:

“Року Божого 401 повстав Аттила, званий Бичем Божим... У той час везли з Британії королівну на ім’я Орсула віддати заміж за сина англійського короля. При цій королівні було 11 тисяч дівчат. Аттила вбив королівну і всіх тих 11 тисяч дівчат при ній... (Очевидно, то було найчисленніше в історії людства згальтування невинних жертв. — В. П.). Потім обійшов Французький та Італійський краї і пішов морем до Хорватського краю. Там він вийшов з моря і силою взяв Хорватський край... збудував замок Будзин і назвався угорським королем... А коли будував Будзин та обводив мур навколо міста, вбив свого третього брата Бледу, а сам королював у всьому Угорському краю та підкорив під свою владу багато держав, загарбавши їх, і як спочатку переслідував християнство, так і осівши в тій державі, в ставній зі справ не змінив свого наміру, а став ще більшим переслідувачем християн...” (Мацей Стрийковський. Літопис Польський, Литовський, Жмульський і всієї Руси. — Львів, 2011. — С. 116–117).

Закінчення на стор. 8

Олександр ПОНОМАРІВ, доктор філологічних наук, заслужений професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У “Слові Просвіти” (ч. 48, 28 листопада—4 грудня 2019) зі статтю “Ще раз про правопис: що треба врахувати при його зміні” виступила пані Анна-Віталія Палій. У статті є два раціональні зерна: писати й вимовляти *надхнення*, а не *натхнення* (бо *надхнення* від *надихати*, а *натхнення* від *тхнути*). В українській мові справді законне слово *гусак*, а не *гусь*, яке можна почути в пресі.

Решта пропозицій авторки статті — яскрава демонстрація жартівливого визначення людини, як дробу, де знаменник — те, що людина думає про себе, а чисельник — те, чим вона є насправді; що більший знаменник — то менший чисельник. У пані Палій знаменник дуже великий... Беручись давати рекомендації щодо повернення мови “до її здорового стану”, щодо “збереження коренів”, авторка статті не має жодного уявлення про принципи правопису, про першу й другу палаталізацію, про фонетичні зміни на стикі морфем.

Закінчення.
Початок на стор. 7

Видана накладом у двісті примірників, фундаментальна праця видатного поляка мені не те що доступна, а близька. Переклад з неабиякими зусиллями із старопольської українською поетичні розділи визначної “Хроніки”, як указано в оригіналі автором.

Загарбницька вдача кочового породження досі дається взнаки. Певно, М. Стрийковський розумів: необхідно пояснити, що ж вони за одні — ті пришельці:

“...Угри названі так від ріки Угри, або Югри, що є в Московській державі. І переправившись через ріку Волгу, вони розгромили готів... Потім... прибули до Панонії (римської провінції). — В. П.)... і вдруге вигнавши готів з Панонії та кілька разів розгромивши дошенту римські й німецькі війська... силою захопили і заселили всю Панонію, яку від своєї батьківщини Югарії, з якої вийшли, або ріки Угри й від свого імені назвали Югарійським й Угорським краєм. І сьогодні Москва і русичі звуть їх уграми, поляки — венграми, латиняни — гунгарами, а турки ж іменують їх маздерами і т. д.” (Там само. — С. 73).

За дослідженнями сучасних істориків, чисельне об’єднання кочовиків утворилося в II—IV ст. н. е. в Приураллі з тюркомовних хунну й тамтешніх угрів і сарматів. Масовий рух того збору із 70-х років IV ст. на кращу пашу чимдалі на захід спричинив так зване Велике переселення народів. А по суті — Велике винищення народів. Так розпоряджався Творець чи то вищі космічні сили. З того чорторию подають голос — не сумніваймося — і українські предки:

*Михайло коника сідлає,
Його батенько хороше питає.
— Синочку! Нащо коня сідлаєш?
Куди з двору з’їжджаєш, синочку?
— Таточку! Осідлаю я коня,
Сам поїду до царя
Добувати царства,
Я хоч царства не доб’юся,
Так хоч ума наберусь, таточку!
Михайло коника сідлає,
Його матінка хороше питає:
— Синочку, нащо коня сідлаєш,
Куди ж з двору з’їжджаєш, синочку?
— Мамочко! Осідлаю я коня,
Сам поїду до царя
Добувати царства.
Я хоч царства не доб’юся,
Так хоч ума наберусь, мамочко!*

Кумедні правописні рекомендації

Основним принципом українського правопису є фонематичний (фонетичний), який сформувався на основі правописних традицій давньокіївського періоду, за яким написання має відбивати вимову. Пізніше цей принцип сформулювали М. Шашкевич, І. Вагілевич, Я. Головацький в альманасі “Русалка Дністровна” в 1837 році: “пиши, як чуєш, а читай, як видиш”. Цей принцип переважає й у сучасному “Українському правописі”. Саме за ним ми пишемо: *пристрасть* — але *пристрасний*, *виїзд* — але *виїзний*, *область* — але *обласний*, *четвер* — але *четверга*, *чернець* — але *ченця* й под. І ніхто цієї давньої традиції скасовувати не буде навіть на вимогу пані Палій.

Відомо, що внаслідок першої палаталізації задньоязикові звуки **г, к, х** перейшли в **ж, ч, ш** (*могти* — *можу*, *рука* — *ручний*, *тихо* — *тиша*); а внаслідок другої ці задньоязикові перейшли в **з, ц, с** (*нога* — *нозі*, *рука* — *руці*, *муха* — *мусі*). Якщо йти за логікою пані Палій і “зберігати корені”, то мусимо писати *могти* — *могу*, *рука* — *рукний*, *тихо* — *тиха*; *нога* — *ногі*, *рука* — *рукі*, *муха* — *мухі*). Замість *Прага* — *празький*, *Рига* — *ризький*, *узбек* — *узбецький* потрібно писати *празький*, *ризький*, *узбекський* (як пишуть деякі безграмотні люди), замість *рушник* — *рукник* тощо.

Далі в статті йдуть невдалі вправи з етимології. Слова *сами*, *самі* — множина від *сам*, а пані Палій переконана, начебто *сами* складається з *са* “спільнота” і займенника *ми*. Невідомо, де взято *са*; нас-

правді *спільнота* утворена від *спільний*, пов’язаного з праслов’янським *с полу* “споловини, разом”. Авторці не подобається слово *ліпше* (хоч воно є навіть у прислів’ї “Ріба шука — де глибше, а людина — де ліпше”); його вживають авторитетні українські письменники, зокрема Леся Українка: “Тепер мені *ліпше*, і я знову можу ходити сама”).

Натомість пані Палій хоче повернути до активного вжитку *лучче*, яке нібито пов’язане з *лучити*, “єднати”. Проте *лучий*, *лучче* споріднені з *лучити* “цілитися в когось, у щось”. *Стілець* і *стілчик* жодною мірою не є русизмами (до речі, потрібно казати *росіянізмами*, бо *руський* — це *український*), вони походять від слова *стіл*, а це слово загальнослов’янське. Замінювати *стілець* і *стілчик* на *крісло* не можна, оскільки це різні види меблів. Лексема *мати* пов’язана не з якимсь “старовинним *матара*”. Воно наявне в усіх індоєвропейських мовах і зводиться до індоєвропейського кореня *ma* (з дитячої мови) та суфікса *ter*. У сучасній українській літературній мові *мати* — це називний відмінок, а *матір* — знахідний.

На думку авторки, правильно не *осучаснити*, а *усучаснити* (бо у сучасності), не *ототожнити*, а *утотожнити* (бо у тотожності) та ін. Насправді такі слова утворено за допомогою приростка *о-*, який надає позначуваним поняттям певної якості: *одержавити*, *оздоровити*, *означити*, *оприлюднити*, *оприятити*. “Якщо кумедний, то *кумедія*, а не *комедія*”, — пише авторка статті. Важко зрозуміти, що потрібно зро-

бити. Може, викинути слово *комедія*? В українській мові є обидві лексеми, але *комедія* — це драматичний жанр, а *кумедія* — забавний випадок, щось смішне. Пані Палій пропонує повикидати слова на кшталт *навіщо*, *нещодавно*, бо є *нащо*, *недавно*. Тобто збіднити лексичний склад української мови, яка полюбляє нанизувати префікси й суфікси: *невинний* — *безвинний* — *безневинний*; *наче*, *начебто*, *неначе*, *неначебто*; *хай*, *нехай*.

Від слова *хрін* у непрямих відмінках авторка визнає тільки форму *хрону*. Сучасні словники подають її на другому місці після *хріну*. І правильно, бо і там на місці колишнього *ятя* (як у слові *ліс* — *лісу*, а не *лосу*). У словнику Бориса Грінченка лише *хрін* — *хріну*, так само в словнику за редакцією Григорія Голоскевича. В одинадцятитомному Словнику української мови є ілюстрація з поезії Тараса Шевченка: “Купили *хріну*, треба з’їсти”. *Львів*, але *Львова* — правильно пише авторка і тут же чомусь “і, звичайно, *Київ* — *Київа*, а не *Києва*, *розбір*, але *розборки*, а не *розбірки*”. *Обидва* в непрямих відмінках у літературній мові має форми *обох*, *обом*, *обома*, а не діалектні *обидвох*, *обидвом*.

“Оздоровлення мови — один із найважливіших чинників оздоровлення нації”, — цілком справедливо завважає пані Палій. Але якщо вона справді хоче оздоровлювати мову, то ліпше писала б *ортографія*, а не *орфографія*. Бо своїми рекомендаціями вона тільки спантеличує читачів нашого славного тижневика.

Українська мова IV—VI століть

З ким поведешся, від того й наберешся. У безупинному вирі воєн усіх супроти всіх українські предки мусили давати здачу на всі сторони, око за око і зуб за зуб. Від несправедного й несправедливого народної поезії нікуди було подітися. Хіба хто зуміла пом’якшувати кривдне. Подає його, як неминуче й звичайне при безуравних війнах:

*З Литвоньки йде, коника веде,
З України йде, збройку несе,
З Волоцини йде, волки жене.
Ой кониками — в війську служити,
А яким мечом — врага рубати,
А волками — на хліб робити.*

Нехай не викликає недоури “З України йде”. Знаємо, що назва Україна постала у VIII ст. н. е. Але ж рядки, які перед очима, добулися до сучасності крізь не одне століття. На тому трудному шляху первинне називалося втручань, оновлень. Це як джерельна вода пробивається з незвіданої глибини та збагачується чим ближче до витоків мікроелементами. І хіба ж не можна сказати з певністю, що основне таки збереглося. А воно ж — з реальності!

Народнопоетичне відобразило жорстоку юдоль земну десь так або близько до того, якою вона показана в Біблії. Надлюдська відвага славою впирається. Вона й нагороджує певними здобутками винятково мужніх і хоробрих:

*Ой по городу все маки цвітуть,
Приспів:
Святий вечір!*

*А по долиних все вода біжить.
Ой був у батька їден синочок,
Ой його батько в військо виряджає,
В військо виряджає це й навчає:
— Ой їдь, синочку, на ту війночку,
Поперед війська не постішайся,
А ззаду війська не зоставайся,
Їдь посередині при всій старшині.
Син батька не слухав, вперед поїхав.
А вдарив мечем перед паничем,
А виграв конем перед королем.
Король питає: — Чий син виграв?
Ой якби я знав, чий то син гуляв,
То я б за його свою дочку дав.
Дав би я поля не згораного,
Дав би я коня не з’їджаного,
Дав би я грошей незліченого,
Дав би я війська незгляного.*

При цьому само собою зринає запитання: чому виспіване досі не меркне, до нині збережене, подолавши на крилах мелодій віки? Чи не тому, що воно наснажене вірою в торжество життя за будь-яких обставин, у незнищенності роду, який з VIII ст. н. е. — український.

*— Ой дайте мені коня воронця,
Коня воронця й гострого меча!..
Поперед війська конем грає,
Хвалиться конем перед королем,
Перед панною — гострою шаблем.*

Про поданий вище масив народної поезії не сказати проникливіше, ніж мовлено Миколою Гоголем, глибоким знавцем прихованих порухів людської душі: “...пісні для Малоросії — все: і поезія, і історія, і батьківська могила... Історик не повинен шукати в них вказання дня і числа битви або точного пояснення місця, точної релігії; у цьому відношенні не багато пісень допоможе йому. Та коли він захоче пізнати справжній побут, стихії характеру, всі найтонші відтінки почуттів, хвилювань, страждань, радощів описуваного народу, коли захоче випитати дух минулого віку, загальний характер цілого і окремо кожного часткового, тоді він буде задоволений цілком: історія народу розкриється перед ним у ясній величі.

Пісні малоросійські можуть цілком називатися історичними, тому що вони не відриваються ні на мить від життя і завжди відповідають тодішньому моментові і тодішньому стану почуттів” (Микола Гоголь. Твори в 3-х томах. Переклад з російської. — Т. 3. — С. 393—394).

Віки втручалися в тексти давніх народних пісень. Як на мою думку, мало що додавали. Хіба що дещо переінакшували. Вводили нові поняття, які застували зір фольклористам. Та за більшої прозорливості видно, як на долоні, що наведені вище поетичні рядки — такі ж із IV—VI століть. Переконливіше про це — в моїй книжці “Віч-на-віч з вічністю”.

Щось ніхто не наважується дати об’єктивну оцінку солунському діалекту болгарської мови, з якого начебто староукраїнська, а далі — церковнослов’янська. Дале праведна! Це ж з боку Візантійської імперії те саме, що Валувський і Емський укази від царату. Та чи не слід погодитися, що, як за народною примовкою, лихе

обернулося на самотутне. Намертво відгороджений від писемності чужоземного наслання, корінний люд, тобто українські предки, жили своїм життям. Плекалі рідну мову такою, якою колядки й щедрівки та пісні невмирущих календарно-обрядових відправ пронизували не віки, а тисячоліття, починаючи принаймні з розквіту Трипільської археологічної культури, яку пора вже визнати Трипільською цивілізацією.

Збережена предками правічна українська мова врешті-решт заявила про себе в “перелицьованій” “Енеїді” і в п’єсі “Наталка Полтавка” Івана Котляревського. Те, що виявилось непосильним для мудрого Григорія Сковороди, озвалось і в творах Григорія Квітки-Основ’яненка, не кажучи вже про геніальні злети національної свідомості у поезії й прозі Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки...

На заміну рідному з діда-прадіда нав’язувалося чортзна-що. Ось із “Сказання о Словене и Русе”. Із XVII століття. А далеко не кожному зрозуміле навіть у полегшеному відтворенні російською мовою. Йдеться про повалення Перуна в Новгороді, “русим бо язиком гром перун именується”:

“Яко зле разбиен бысть и удавлен от бесов в реце Волхове и мечтанеми бесовскими окаянное тело несено бысть вверх по оной реце Волхову и извержено на брег противу верховного его градка, и де же ныне зовется Пырьня, и со многим плачем погребен бысть окаянный с великою тризною поганскою, и могила сыпаша над ним велми високу, яко же обычай есть поганым. И по трех убо днях окаянного того тризнища проседеся земля и пожреше мерзкое тело коркодилово, и могила его просыпаша”.

“Коркодилово” — в оригіналі. За чим же насланням українським народом крутять, як шахраї сонцем, “невегласи”? Таким приниженням не здивувати жорстоку юдоль земну. А підневільним сором очі видає. Допоки терпіти?

Занадто тонкому прошаркові української еліти необхідні титанічні зусилля, щоб вирватися з “коркодилової” безпросвітності, яка, на лихо, досі дається взнаки.

Вадим ПЕПА

Покликана пробуджувать серця

На сцену виходить висока, ставна чорнява жінка. В її ході, у кожному жесті відчувається шляхетна, сказати б, королівська, велич і гідність, якась незбагненна прихована сила. Її руки, мов два білих птаха, здіймаються вгору, і... простір виповнюється чарівними звуками акапельного хорового співу. Це подібне до магії: її руки немовби вичаковують мелодію просто з повітря! Чутливий до найменшого їхнього поруху хор перетворюється на злагоджений і цілісний, ідеально налаштований складний музичний інструмент. Поєднані у могутній і світлій гармонії голоси оповідають слухачам про славу історію України, про її видатних синів, висповідують її болі та радощі, горе та короткі миті щастя, поразки та перемоги. Ось їде на баскому коні гетьман Дорошенко зі своїм славним військом, серед якого й неабачний Сагайдачний, що “поміняв жінку на тютюн та люльку”. А ось ідуть на вражих панів легендарні Іван Гонта й Максим Залізник з Холодного Яру. Від їхнього кроку здригається земля, блищать у місячному світлі шаблі, освячені у Мотронівському монастирі... Далі перед слухачами розгортається велична драма битви під Берестечком, де свята українська земля почорніла од крові тих, хто мав би її засівати пшеницею, та мусив натомість узяти зброю до рук, щоб захистити її од лютого й захланного ворога... Але Україна відроджується — і ось уже лунають стрілецькі пісні, в яких повсталла з попелу й небуття Україна знову бореться за свою Свободу...

Та не лише битвами жив наш народ: знайшлося в його пісенній пам'яті місце й веселим, жартівливим пісням, як-от “У перетику ходила” на слова Тараса Шевченка або у народній “Ой, послала мене мати до Дунаю хусту прати” чи “Іхав козак з України”.

Окреме місце у репертуарі хору займає “шевченкіана” — понад двадцять музичних творів на вірші Тараса Шевченка. А ще ж і духовні твори, зокрема й таких “складних” композиторів, як Максим Березовський, Артемій Ведель, Дмитро Бортнянський, Станіслав Людкевич... І це далеко не повний перелік з тих понад 150 музичних творів, які виконував хор “Просвіта”

Оболонського району міста Києва під керівництвом видатного хормейстера і надзвичайної людини — Раїси Олексіївни Марченко.

На жаль, доводиться вживати слово “виконував” у минулому часі, оскільки в останній день осені, 30 листопада, Раїса Олексіївна пішла з життя. Її світла й прекрасна душа полинула в обійми до Бога, повною мірою довершивши неймовірно складну, але разом із тим і почесну шляхетну місію, яку Він дав їй при народженні, 74 роки тому...

Народилася Раїса Марченко у козацькому Запорізькому краї, у місті Бердянську 9 травня 1944 року. Батьки, як і всі українці в ті часи, жили більш ніж скромно і були великими трударями. Саме вони стали для доньки взірцем любові до своєї Батьківщини, до її пісень, прищепили їй глибоку порядність, чуйність і співчутливість до ближніх. Хоч і самим їм доводилося нелегко, вони ніколи не відмовляли у допомозі іншим людям: давали прихисток на ніч подорожнім, ділилися останнім куснем хліба. Такою виросла і їхня донька — палка і романтична, правдолюбка, ладна обійняти й пожаліти весь світ, зняти останню сорочку, щоб одягнути бідного та вбогого. Багато пізніше, вже викладаючи музику дітям, вона часто сама купувала своїм учням сопілки, майструвала костюми, копіювала для них ноты...

Закінчивши середню школу, Раїса Олексіївна вирушила до Києва, де вступила до Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського на диригентсько-хоровий відділ. Маючи видатні вокальні й музичні здібності, могла б обрати фах співачки або піаністки, проте обрала найважчу, “чоловічу”, професію — диригента. По закінченні консерваторії була скерована до середньої школи № 9 Оболонського району, де працювала викладачем музики.

Творчий потенціал Раїси Олексіївни дозволяв створити фаховий хор з професійних співаків, який, без сумніву, додав би слави Україні на великій сцені. І вона мріяла про такий хор. Але обставини склалися інакше. З'явилася родина, народилося двоє чудових синів, котрі потребували уваги й турботи. І тут, окрім музичного да-

ру, Раїса Олексіївна змогла реалізувати й інше своє покликання — Матері й Учителя. Вона була ніжною й самовідданою матір'ю для синів і улюбленою вчителькою для дітей. Діти відчувають найменшу нещирість і фальш, вони безпомилково визначають, як до них ставляться насправді. Раїса Олексіївна широко любила дітей, вона не лише вчила їх українських пісень, а й любові до України. Разом з музичним матеріалом вона викладала їм історію України, котру знала досконало. Виховувала в них осмислений патріотизм. І все це було задовго до здобуття Україною незалежності. Учні Раїси Олексіївни отримували перші місця на республіканських та всеукраїнських конкурсах, демонструючи високу школу вокалу і гри на сопілках (вона вела ще й клас гри на сопілці).

Але мрія про хор нікуди не поділася, і зрештою 1993 року Раїса Олексіївна створила власний хор — хор “Просвіта” Оболонського району. Одразу після відновлення Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка вона активно долучилася до його діяльності. Як і всі просвітяни, члени хору взяли собі за мету не лише популяризувати серед широкого загалу українську пісню, а й доносити правду про нашу історію, котру сотні років перекручували й перебривали окупанти. За 16 років свого існування хор об'їздив усю Україну, від Севастополя до Тернополя, виступав у військових частинах. Брав участь у численних всеукраїнських пісенних фестивалях, зокрема “Дзвени піснями, моя земле” (Севастополь, 2007—2008 рр.), “Серпневий заспів” (м. Чорноморськ), де виступав шість років поспіль, “Вишгородська Покрова” (м. Вишгород), “Введенські пісенспіви” (м. Ворзель), де виступав два роки поспіль. Хор не пропустив жодної акції товариства “Просвіта”, неодноразово виступав в Українському домі, у госпіталі для ветеранів війни у Пущі-Водиці. Звісно, був хор і на Майдані у лютому 2014 року, де співав Героям, котрі відстоювали нашу Державу.

А у січні 2015-го Раїса Олексіївна віддала Україні найдорожче, що лише може

віддати людина. Чорного дня, 19 січня 2015 року, у Донецькому аеропорті у бою з підступним і нищим ворогом поліг її син, Кіборг, головний сержант-командир Олексій Марченко (позивний “Седой”), котрий воював у 81-й окремій аеромобільній бригаді (90-й окремий аеромобільний батальйон). Наказом президента України “За особисту мужність та високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, за вірність військовій присязі”, посмертно нагороджений орденом “За мужність” III ступеню, а також нагрудним знаком “За оборону Донецького аеропорту”.

І навіть після цієї жахливої втрати вона знайшла в собі мужність підтримувати інших матерів наших загиблих Героїв, виступати у КМДА у День матері для них, об'єднаних спільним горем...

Останній виступ хор “Просвіта” дав у прифронтовому Маріуполі 2 жовтня цього року — на фестивалі “Українська пісня єднає нас”...

Вклонімося ж великій патріотці України, Матері Героя, видатній людині, незабутній Раїсі Олексіївни Марченко, яка віддала Україні все своє життя і навіть більше!

З безмежною скорботою і вдячністю хор “Просвіта”

Надія КИР'ЯН

Цього року відзначаємо 90-ліття від дня народження Алли Горської, видатної української художниці (працювала в галузі монументалістики, мозаїки, графіки, живопису), відомої правозахисниці-шістдесятниці, обставини вбивства якої досі оповито таємницею. З цієї нагоди завідувач Музею шістдесятників Олена Лодзинська упорядкувала та видала книжку “Спалах перед світанком” (видавництво “Кліо”, 2019). 23 листопада у цьому музеї відбувся захід, присвячений непересічній події. Учасники вечора оглянули виставку творів Алли Горської та її чоловіка Віктора Зарецького з фондової колекції Музею шістдесятництва та архіву онуки художниці Олени Зарецької, а також світлина з родинного альбому Зарецьких. До цієї події

Жили в епоху з надзвичайними людьми

також вийшла марка: портрет Світличного роботи Алли Горської.

Зала музею була переповнена: зібралися відомі учасники дисидентського руху 60-х років, художники, музиканти, громадські діячі, активна проукраїнська молодь.

Василь Перевальський, академік НАМУ, народний художник України, поділився спогадами про епоху шістдесятників. Розповів про численні зустрічі у майстернях художників, зокрема у Алли Олександрівни. Для цих років характерний підйом українського мистецтва, заснованого на народній творчості. З ініціативи Максима Рильського тоді видано численні збірники народних пісень тощо. Василь Перевальський розповів, що Горська як українська дисидентка зростала на його очах. Вона від народження була лідером. Проте її родина переїхала до Києва з Ленінграда, де Аллин батько був директором ленінградської кіностудії. Алла тільки в Києві вивчила українську мову і стала душею українського дисидентського руху. Студіювала українських поетів, товаришувала з Василем Стусом, шанувала Миколу Холодного, який, попри різні життєві колізії, був

надзвичайно талановитим поетом. “Він нас зробив іншими”, — вважає Василь Перевальський, який на прохання Горської малював портрет Миколи.

На похоронах Алли Олександрівни друзі були з гілками калини, а Василь Стус тоді написав відомий вірш “Пам'ять А. Горської”:

*Ярїй, душе, ярїй, а не ридай.
У білій стужі сонце України,
А ти шукай — червону тїнь калини
на чорних водах тїнь її шукай,
де жменька нас...*

Саме з читання цього вірша розпочала виступ народна артистка України Раїса

Недашківська. “Ми жили в епоху з дивовижними, надзвичайними людьми”, — сказала Раїса Степанівна. Вона розповіла про творчу працю батька Алли Горської, який був директором численних кінофільмів.

Згадала зворушливі моменти, як у своїй майстерні Алла сідала за парту і вчила українську мову, вдосконалювала знання.

Після трагічної смерті дружини Віктор Зарецький не випускав пензля з рук, малював портрети жінок, з найпростішої робітничі творив королеву. Цим рятував свою душу.

Художник Володимир Прядка, учень Алли Горської, повідав, що вона викладала в нього в Республіканській художній школі імені Тараса Шевченка. На його думку, з невеликого кола людей, які навчалися в Горської, виникла її окрема мистецька школа. Також згадав про цікаві вечори в Клубі творчої молоді, що його очолював Лесь Танюк, присвячені творчості Миколи Куліша, Леся Курбаса та інших видатних українських діячів, навіть імена яких тоді в офіційних колах замовчували...

Богдан Нагайло, британсько-український політичний аналітик та журналіст, дипломат, ексдиректор Української служби радіо “Свобода”, розповів, що за кордоном цікавилися українськими шістдесятниками, про яких їм розповідала Надія Світлична, прагнули допомогти цим світлим особистостям.

Музиканти прикрасили вечір виконанням чудових творів.

Закінчення. Початок на стор. 1

Тривога за долю України

На думку автора, у XXI столітті людство очікують тривожні події. Людина-мутант здатна захопити владу над людиною і нав'язати суспільству нові принципи існування, що призведе до непрогнозованих наслідків. За передбаченням автора, штучний інтелект у 2040 році може розпочати війну без волі людини. Нові види зброї — мікрохвильова, електронно-магнітна, лазерна, — здатні перетворити землю на пекло.

Серед небезпек XXI століття — клонування людей. (Не)важко уявити собі, що одіозних виродків — Путіна, Жириновського, Соловйова та інших україножерів після смерті замінять їхні клони, а на зміну відомим олігархам придуть олігархи-клони. Це не фантазія. Це те, що чекає нас, за передбаченням автора, у XXI столітті.

Ю. Щербак прогнозує великі зміни на політичній карті світу, доля якого буде залежати від таких потужних держав, як Індія з населенням країни 1 млрд 252 млн осіб і Китаю із чисельністю населення 1 млрд 367 млн осіб. Разом це вражаюча потужна сила — близько 3 млрд осіб.

Автор книги звертає увагу, що США — світова держава №1 з найпривабливішим стандартом демократії і прав людини, втрачає позиції, а це може призвести до катастрофічних геополітичних змін, які вплинуть і на долю України. Багато нашкої США непрогнозована поведінка президента Трампа. Держава, яка понад 100 років визначала хід світової історії, у XXI столітті змушена вести боротьбу за власне виживання. На думку автора, Україна повинна підтримати США, йти проамериканським шляхом Польщі, а не покладатися на проросійські держави Європи — Францію й Німеччину, схильні до аморальних компромісів з Росією. США єдині можуть бути парасолькою від загроз Росії. Україна зобов'язана вступити до ЄС і НАТО, а перед тим стати найбільшим союзником США — не членом НАТО.

У книзі дано аналіз складних політичних процесів, які відбуваються у Європейському Союзі з населенням понад 500 млн осіб (28 країн), але порівняно з Індією і Китаєм — у військовому вимірі — це невелика сила, залежна від оборонної структури США. Зараз ЄС перебуває у глибокій кризі. Залишаються невирішеними проблеми мігрантів з країн Близького Сходу (Сирія, Лівія), поширення ксенофобських настроїв, зростання впливу правих партій. Ударом для ЄС став брекзит (вихід із ЄС Британії). Автор книги передбачає війну США з Китаєм, повномасштабну війну Росії з Україною, яка може статися у 2040-х рр.

Після з'ясування ситуації у світі логічно перейти до питань, пов'язаних з Україною. Ю. Щербак відзначає, що минулі п'ять років були утвердженням базових цінностей України, закарбованих президентом Порошенком у гаслах передвиборної кампанії: “Армія. Віра. Мова”. Нині ці цінності під загрозою. Допущені у попередні п'ять років помилки фатально вплинули на нинішню ситуацію: Україна не змогла досягти згуртованості, влада не вселила в душу українців той віри в свою державу, яку мають поляки, народи країн Балтії. Свої рішення держава часто приймала без роз'яснення і обґрунтування у ЗМІ. У той час на повну потужність працювали путінські ЗМІ, очорнюючи все, що чинив президент Порошенко. Проти української держави, мови, історії, національної пам'яті в Інтернеті, на російському телебаченні за підтримки проросійських телеканалів в Україні безперервно лився потік брудної антиукраїнської пропаганди, створювалися історичні міфи для обґрунтування загарбання українських земель. Доказом є дослідження Віктора Брехуненка “Війна за свідомість” (2017), в якому по розділах проаналізовано міфи Росії про українську державність, про українську мову, українську церкву та ін. Активну участь в інформаційній війні проти України бере особисто президент Росії Путін. Це він у своїх виступах придумує різні міфи про утворення українського народу і української державності, переписуючи історію на свій імперський лад.

Українське Міністерство інформації, наголошує автор, виявилось недолугим ор-

Виступає Юрій Щербак

ганом. Програш інформаційної війни обернувся програшем на президентських виборах у квітні 2019 р. Вибори 21 квітня 2019 року — це щось більше, ніж боротьба Зеленського і Порошенка. Це боротьба за долю України, за її майбутнє й постмайбутнє. Події 21 квітня 2019 року стали для автора книги, для мільйонів українців і для прихильної до України світової спільноти політичним землетрусом. Доводиться констатувати, що у відповідальний момент Україна не склала іспиту на зрілість.

Більшість виборців, затуманена інформаційною отрутою ворожих ЗМІ, сповнена заздрісної ненависті до багатьох Порошенка, керувалася емоційною логікою “будь-хто — тільки не багатий Порошенко”. Автор наводить цитату зі Св. Письма. “Ходіть, поки маєте світло, щоб не обгорнула вас темрява. Хто ходить в темряві — не знає, куди йде”. Віримо, що міне час, український люд прозріє і буде влячний Порошенку за порятунок від російської окупації, за утвердження базових національних цінностей.

Автор констатує, що ситуація в Україні на 28-му році незалежності дуже складна. Україна залишається економічно відстаючою, соціально невдоволеною, роз'єднаною, зневіреною у своїй державності, владних інституціях, керівній еліті, нестабільною у виборі своїх базових цінностей, свого життєвого маршруту. Те, що Україна впродовж п'яти років вистояла, витримала удар путінської Росії, ще не означає, що Путін відмовився від головної своєї мети — знищення Української держави і знищення українців як Нації. Психологія кагебістів — особлива психологія. Тут і мови не може бути про мораль, дотримання слова, договорів, чесність і взаємоповагу. Тут панує підступність, брехня, ненависть, кровожерливість. Автор застерігає, що Росія може напасти на Україну з будь-якого напрямку — півночі, сходу, заходу, півдня. “Хто вірить у добрі наміри Росії — невилковий політичний ідіот”, — читаємо у презентованій книжці.

Після виборів почався непередбачуваний період української історії, спостерігається намагання нової влади змінити політичний курс, накреслений президентом Порошенком. “Вибори висунули на чолі України недосвідченого провінціального лицедія з сумнівними поглядами російського хохмача, блязня, якого “слухали, іржали й рохкали від щастя” — чи-

тасмо різку, нищівну характеристику особи, яка перед виборами заявляла, що бути президентом не її покликання, та особа не мала морального права брати участь у виборах, не маючи відповідних знань і елементарного досвіду виконувати визначені Конституцією України обов'язки президента.

Викликає тривогу, що за плечима недосвідченого, несамостійного президента діє таємний, стратегічно орієнтований мозковий центр. Ніхто не знає, чим закінчиться цей акт трагікомедії — сміхом чи черговою катастрофою, — читаємо сповнені гіркоти слова.

Вибори 2019 стали реваншем. Відбувся легальний переворот: сформовано сумнівного інтелектуального рівня парламентську більшість, новий склад Кабінету міністрів, Служби безпеки, Прокуратури. Під загрозою фундаментальні основи держави, без яких не може існувати ні держава, ні нація, а **безнаціональна держава недоговічна**.

Викликає тривогу схильна до компромісів з Росією міжнародна політика президента Зеленського. Через його недолугу дипломатичну діяльність втрачено великого друга України Стівена Волкера, котрий подав у відставку після зустрічі Зеленського з Трампом. Рокком раніше Юрій Щербак сподівався на плідне співробітництво Волкера з Україною, але воно раптово обірвалося. Керівники провідних західних держав — президент Франції Макрон і канцлер Німеччини Меркель — після зустрічі президента Зеленського з президентом Трампом з недовірою ставляться до України.

Громадськість України стурбована готовністю Верховного головнокомандувача Збройних сил України йти на поступки Путіну, котрий висуває до України все нові вимоги. На думку автора, війна з Росією триватиме доти, доки існуватиме Росія: “Ця війна надовго, якщо не на ціле XXI століття, і вона значною мірою вплине на сучасний стан і майбутнє України”.

Не слід тішити себе думкою, що після відходу Путіна у небуття Росія змінить свою політику щодо України. Скоріше навпаки, агресія проти України набере нового розмаху. “Росія ворог України надовго, ймовірно на все XXI століття”, — наголошує автор.

Підтверджує цей прогноз вихід на політичну арену Росії нових імпершівістичних сил, зокрема “Русского імперського движени” — організації, про яку в Маніфесті РІД написано (тут і далі мовою оригіналу) “охватывает многие регионы исторической России (Великороссии, Малороссии, Белороссии, Прибалтики, Северного Казахстана) и Русского Зарубежья”. Чи знає СБУ про підпільні групи РІД в Україні?

Активний член цього руху — росіянин Олександр Жучковський, у листопаді 2012 р. з групою російських імпершівістів був у Києві, а 2014-го у тому ж оточенні знову з'явився у Києві (невідомо — зі зброєю чи без) начебто з метою спостереження (чи лише спостереження?) за Революцією гідності: “Мы снова приехали в Киев — уже в качестве наблюдателей на т.н. Евромайдан” (цікаво, чому його приїздом і діяльністю не зацікавила Служба безпеки?)

Навесні 2014-го Жучковський разом із групою Стрелкова прибув на Донбас і відтоді у складі бойовиків заповзято воює проти України. У статті від 12 квітня 2017 р. “Русский национализм против украинского национализма” він одверто пише про століт-

ню боротьбу Росії проти України:

“По сути борьба русского национализма с украинским идет больше ста лет и продолжается до сих пор. Это борьба за единство русской нации — не территории Русского мира, а исторической России. Насколько она будет успешной и как скоро завершится — зависит от нас с вами. *А решается эта борьба сегодня в первую очередь на фронтах Донбасса — нынешней передовой войны за Россию*” (Виділ. — Б. Г.)

Насправді не з українським націоналізмом сто років бореться Росія, а з непокірним українським народом, його твердою волею мати власну державу. І не сто років це триває, а від Переяславської ради — першої спроби закабалити Україну, знищити українську державність, нав'язати свої порядки. А далі — насильницьке знищення 1709 року московськими військами під керівництвом полковника Петра Яковлева Запорозької Січі, друге знищення Запорозької Січі 1775 р. за наказом імператриці Катерини II і заслання у Соловецький монастир на довічне ув'язнення кошового отамана Петра Калнишевського, репресій 1920-х—1930-х рр., вбивства видатних державних і політичних діячів: Симона Петлюри 1926 р. у Парижі, Євгена Коновальця 1938 р. у Роттердамі, Лева Ребета і Бандери 1959 р. у Мюнхені. Росія — країна вбивць, осканеніх україноненавистників. Не виключено, що й надалі каледбистські вихованці вдавтимуться до терористичних актів проти українських лідерів.

Розмову про долю Донбасу Жучковський продовжує у статті “Еще раз к вопросу об украинцах и украинстве”, в якій пише так:

“И когда этот регион станет частью России и меняет свое административное деление, он должен будет называться в двух своих частях Малороссией и Новороссией (с возможным дальнейшим делением на ДНР, ЛНР и остальные республики и области либо губернии). Понятие “Украина” как часть нашей страны следует будет упразднить”. Далі російський виродок розвиває тезу про необхідність знищення України і українців, вдаючись до такої “логіки”:

“Но воевать и побеждать можно только с ненавистью к врагу и ко всему, что этот враг олицетворяет — т. е. с украинской государственностью, украинским языком и украинской культурой. Великую Отечественную русские выиграли на “ярости благородной”, на натуральной ненависти к немцам, захватывающим наши земли и уничтожавшим наш народ. Точно так же русским следует понять, что сама Украина и сами украинцы как народ — это исключительно враждебное нам явление, а все враждебное следует уничтожать. Для того, чтобы соединить русский народ, собрать заново и усилить Россию, — Украину и украинцев необходимо уничтожить”.

У своїх виступах Путін такі дії отожднює з менталітетом росіян, з “широкой душой русского народа”, заявляючи: “Может быть, в этом отражается и величие нашей страны, и её необозримые размеры”.

Який вихід? У чому порятунок України? Автор презентованої книги вважає, що Україні передусім необхідно стати монолітною силою, об'єднати громадян України, як радив історик В. Липинський, у межах української території, незалежно від віросповідання і етнічного походження в політичну націю. Об'єднавчою силою повинна стати ідеологія українського демократичного націоналізму. Досвід інших країн свідчить, що реалізувати таку ідею цілком можливо.

Сповідуючи ідеологію демократичного націоналізму, Естонія, Литва і Латвія, будучи окупованими, зберегли мову, культуру, незборимий дух свободи, який, врешті, дав можливість звільнитися від окупації й побудувати національні держави, стати 2004 року членами ЄС і НАТО.

Завдяки демократичному націоналізму Японія досягла високого рівня розвитку, а Хорватія стала незалежною і процвітаючою країною.

Враховуючи світовий досвід, автор пропонує Україні запровадити на державному рівні ідеологію демократичного націоналізму, здатного врятувати державу і Націю. Цитую: “Український демократичний націоналізм, який не вивисше штучно Україну і українців над іншими націями, а лише проголошує національні і державні пріоритети — такий націоналізм міг би бути рятівним для української держави”.

До прикладів, які наводить автор, я б додав маловідомий досвід Індонезії і її лідера, одного із засновників Національної партії Індонезії Сукарно (1901—1970), який поставив за мету об’єднати проживаючих на 17 504-х островах різні етнічні групи в одну національну спільноту, визволити Індонезію з-під голландського колоніального режиму й побудувати незалежну державу Індонезію. Реалізувати цю велику мету Сукарно зміг завдяки ідеології демократичного націоналізму, ісламу і модного у ті роки марксизму, в якому більшість громадян Індонезії невдовзі розчарувалася. Війовничий атеїзм членів Комуністичної партії Індонезії призвів до антикомуністичних настроїв.

У перекладеній російською мовою книжці “Индонезия обвиняет” (Москва, 1961) Сукарно пише: “Сейчас известно только то, что **не существует независимости без национализма**, — поэтому мы пробуждаем национализм; что **не существует независимости без единства нации**, — поэтому мы добиваемся объединения нации; что **не существует независимости без силы**, — поэтому мы организуем силы; что **не существует независимости без сознания силы**, — поэтому мы пробуждаем веру в свои силы”. І ще одна важлива цитата: “...В настоящее время этот позитивный национализм настолько ожил, что необходимо следить, чтобы он не превратился в национализм, ненавидящий другие нации, то есть в национализм шовинистический, агрессивный”.

Застереження Сукарно, щоб демократичний націоналізм не перетворився на націоналізм шовіністичний, агресивний, як це спостерігаємо в деяких країнах, зокрема наших сусідів Польщі та Угорщині, є дуже важливим і повчальним для України і для українців.

У своїй політичній діяльності Сукарно опирався на політичну філософію одного з ідеологів китайського націоналізму, батька китайської нації Сунь Ятсена (1866—1925), який проголосив три народні принципи політичної філософії — націоналізм, народовладдя, народний добробут. Сукарно наводить слова Сунь Ятсена (цитую з книжки Сукарно “Индонезия обвиняет”):

“Без национализма нет прогресса, без национализма нет нации. Национализм является той драгоценностью, которая дает данному государству силу стремиться к прогрессу, дает данному народу силы отстаивать свое существование”.

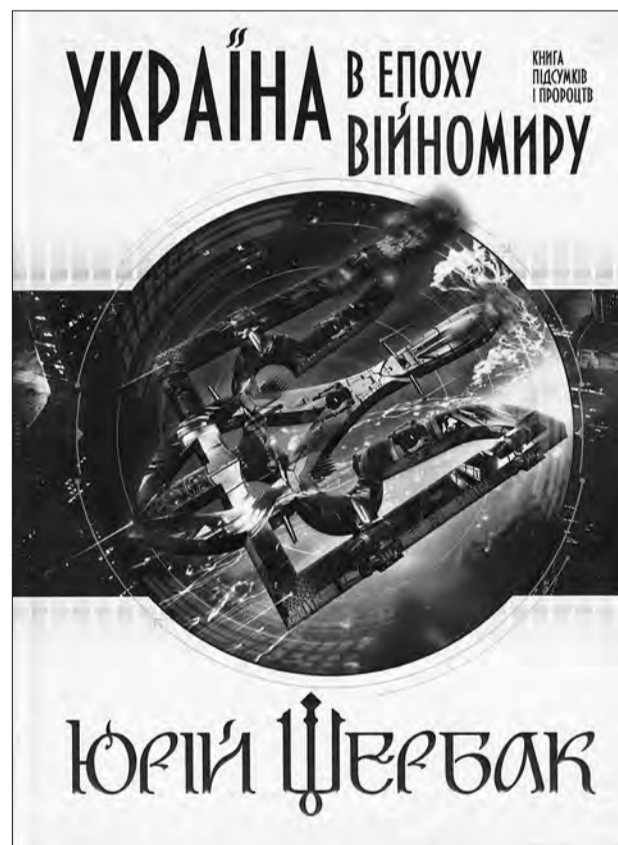
Натхненний ідеологією демократичного націоналізму і релігією ісламу Сукарно, очоливши військові дії, звільнив Індонезію від нідерландської “опіки”, виборов державну незалежність Індонезії: країна почала будувати нове життя. Важливо відзначити, що у своїй діяльності Сукарно опирався на дві непоборні сили — націоналізм й ісламізм, завдяки яким об’єднав етнічно розрізнене населення островів в один народ, в індонезійську націю. Цей досвід мали б врахувати українські партії і їхні лідери. Варто також пам’ятати, що Сукарно почав свою діяльність як активіст “Руху ісламу”.

Сукарно очолював країну на посаді президента понад 20 років (1945—1967). Використовуючи його демократизм, Москва вирішила перетворити Індонезію у ще одну країну “соціалістичного лагера”. 30 вересня 1965 р. Комуністична партія Індонезії при моральній (можливо, не лише моральній) підтримці Москви вирішила вчинити переворот. Заколот комуністів був жорстоко придушений антикомуністичними силами, в яких активну роль відіграла ісламська молодь разом із військовими. Загибло близько пів мільйона комуністів, до мільйона було ув’язнено. У березні 1966

р. компартія Індонезії була заборонена законом. Сукарно 12 березня 1967 р. усунули від влади. До влади прийшли військові на чолі з генералом Сухарто. Приборкано інфляцію, країну виведено з кризи. Обраний 1968 р. президентом Індонезії генерал Сухарто правив країною тридцять років (1968—1998), обирався шість разів. Націоналізм продовжував бути провідною ідеологією Індонезії.

Завдяки рішучим діям Сухарто Індонезію звільнено від загрози комуністичної кабали, щоправда, ціною пролиття крові. Нині ніхто не здатний відповісти на запитання: чи був інший варіант, чи була альтернатива? В усякому разі прихід до влади військових в Індонезії у 1968 р. цілком себе виправдав. Сухарто впродовж 30 років мав нормальні стосунки зі США, Індонезія стала однією з ініціаторів створення геополітичної та економічної міжнародної організації — Асоціації Держав Південно-Східної Азії — АСЕАН — десяти країн, яких об’єднує прагнення спільними силами прискорити економічний розвиток, забезпечити стабільність та соціальний прогрес у своїх країнах.

Ось чому нинішня Росія найбільше боїться росту української національної свідомості, українського націоналізму. Вона знає, що у випадку, коли українським народом опанує демократичний, наголошую, демократичний націоналістичний дух, той народ перетвориться на могутню неприступну для Росії цитадель.

На думку автора, націоналістична партія “Свобода” та інші, що об’єдналися з нею під час президентських виборів, не виправдали сподівань. Націоналістичні партії не відповіли на питання, який тип націоналізму вони сповідують — інтегральний чи демократичний. Автор книги вірить у розгортання націоналістичного руху і кидає заклик, щоб націоналісти в Україні і поза Україною суцільно єдилися. А ще вважає за необхідне створити потужну націоналістичну партію захисту України, не зводити націоналізм до маршів зі смолоскипами.

Щоб народ повірив в Українську державу, влада зобов’язана провести економічні реформи, побороти корупцію, ухвалити закони, спрямовані на підняття матеріального рівня життя, вивести країну зі смуги бідності, ухвалити закони “Про захист держави і нації”, “Про боротьбу з ворожою агентурою і зрадниками держави”, “Про військові трибунали”.

Ці заходи можна реалізувати, коли на протигагу російському імпершівінізму України об’єднає ідеологія українського демократичного націоналізму. У книзі порушено питання про вибір найбільш ефективної моделі державного устрою і державного управління для України: президентська модель США чи модель канцлерська, як у ФРН, де федеральний пре-

зидент виконує представницькі функції, акредитує дипломатичних представників, є виконавцем рішень, що ухвалюються іншими органами влади. Президент ФРН не відіграє тої ролі в державі, яку відіграє президент США. Головною фігурою у ФРН є канцлер.

Відповідно до Конституції України, президент України є главою держави. При вступі на пост він складає присягу, в якій є слова: “Дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу”. Отже, на президента покладено відповідальність за діяльність виконавчого органу держави — Кабінету міністрів. Підтверджує це Конституція України статтею 106, пункт 2, в якому сказано, що президент звертається з посланнями до народу та зі щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про *внутрішнє* (Виділ. — Б. Г.) і зовнішнє становище України.

І хоча виконавчу владу в Україні очолює прем’єр-міністр, при президентові України традиційно створюються структури, які контролюють і частково дублюють роботу Кабінету Міністрів, втручаються в його діяльність. У результаті — постійні конфлікти і дестабілізація.

Якщо Україна не обере однієї з двох моделей, а залишиться все, як є, то президент надалі буде у постійному конфлікті з урядом, з прем’єром, а прем’єр у конфлікті з президентом і парламентом, як це було при всіх п’яти президентах. А хто пам’ятає, скільки за 28 років незалежності було прем’єр-міністрів? Нагадаю: 19. Називаю їх поіменно, вказуючи дати призначення (*дані з Інтернету*): Вітольд Фокін (14 листопада 1990); Леонід Кучма (13 жовтня 1992); Віталій Масол (16 червня 1994); Євген Марчук (8 червня 1995); Павло Лазаренко (28 травня 1996); Валерій Пустовойтенко (16 липня 1997); Віктор Ющенко (22 грудня 1999); Анатолій Кінах (29 травня 2001); Віктор Янукович (21 листопада 2002); Юлія Тимошенко (4 лютого 2005); Юрій Єхануров (22 вересня 2005); Віктор Янукович (4 серпня 2006); Юлія Тимошенко (18 грудня 2007); Микола Азаров (11 березня 2010); Микола Азаров (13 грудня 2012); Арсеній Яценюк (27 лютого 2014); Арсеній Яценюк (27 листопада 2014); Володимир Гройсман (14 квітня 2016); Олексій Гончарук (з 29 серпня 2019). Така плінність прем’єр-міністрів не здатна забезпечити стабільного розвитку держави.

З багатьох пропозицій автора книги найменше переконливою є пропозиція двопалатного парламенту, віра, що такий парламент потрібний і що такий двопалатний парламент — з сенатом (верхньою палатою) і конгресом (нижньою палатою) — в Україні обов’язково буде.

Ідея двопалатного парламенту за 28 років незалежності України неодноразово виникала, проте не була реалізована. Не заперечую, що вона може бути схвалена в майбутньому, бо в Україні все можливо, але це не означає, що такий парламент Україні потрібний, що він себе виправдає. Якщо б Україна була національно єдиною, як, скажімо, Польща чи ФРН, то нема питань. Але їй далеко до національної єдності. Неважко здогадатися, кого оберуть сенатором в Одесі, Запоріжжі, Миколаєві, Херсоні, Харкові. При такому складі сенату (верхньої палати) в парламенті почалося б пекельне протистояння.

Автор наголошує, що єдина передумова України для виживання у XXI столітті — стати сильною державою. Це завдання найкраще можна реалізувати за умови, якщо влада в країні перейде до військових, бо лише військова влада здатна навести в Україні порядок, навчити громадян дисципліни й виконання закону, захистити від російської агресії, унеможливити проникання в Україну російських спецслужб і агентури.

Якщо з пропозицією двопалатного парламенту мені важко погодитися, оскільки маю неспростовні контраргументи, то цілком переконливо для мене є думка про потребу в майбутньому запровадження в Україні військової влади — не на постійно, а для наведення порядку і щоб нагадати громадянам, що нація не може бути розхристаною, що демократія мусить мати береги, якими є закони, бо найгірший варіант для держави, коли закони перетворюються на розмиті береги демократії, як це було при президентові Ющенку, коли демократія вийшла з берегів закону і в країні почалася “демократична повінь”.

Щоб в Україні до влади прийшли військові, необхідно переконати народ і світову спільноту, що це тимчасовий, вимушений крок заради наведення порядку і зміцнення Української держави, захист від агресії Росії.

Запровадження на державному рівні ідеології українського демократичного націоналізму перетворило б Україну з роздіреної, анархічної, внутрішньо конфліктувальної держави в державу сильну, монолітну з волею бути рівноправною державою серед інших держав світу, раз і назавжди позбувшись нижчевартої і рабської психології. На привітання “Слава Україні” ми б відповідали “Україна понад усе!”. При військовому керівництві була б побудована сильна, добре підготовлена і оснащена найновішою технікою армія. Відмова Росії і США від Договору про ліквідацію ракет середньої дальності дає можливість Україні приступити до випуску крилатих ракет з радіусом дії 1500—2000 км. Український народ став би повноцінним народом, а Українська держава сильною, дисциплінованою процвітаючою державою в світі. За визначенням автора книги, якийсь час це була б “нація у військовій формі”: “Україна зобов’язана перетворитися в Націю у військовій формі, у милітаризовану державу, в якій воєнне, оборонне мислення буде пріоритетом, диктуватиме форми організації суспільства. Цього вимагає стан Війномиру”, — читаємо у книзі.

За роки російсько-української війни велика кількість військових пройшли не лише добру фахову підготовку, а й підготовку політичну. Серед них чимало талановитих людей, здатних очолити керівні пости в державі. Як на це подивиться світ? Світ буде вичікувати. Якщо військові продемонструють, що здатні навести порядок у країні, забезпечити права людини, демократичні стандарти в берегах закону, то світ підтримає таке керівництво, як свого часу підтримав військовий уряд в Індонезії, з яким США мали нормальні відносини.

Заслужують на увагу обнадійливі для України прогнози і пророцтва автора, серед яких такі: Православна церква в Україні розквітне як духовна основа національної держави. Київ стане світовою колицею ортодоксального християнства.

Пророцтво: у 2050 році відбудеться об’єднання української православної церкви з УГКЦ, що стане історичним кроком у світовому християнстві, єдності, втраченої у XIII столітті.

Україна виживе, відбудеться як європейська регіональна держава.

Автор вірить у “прихід нового лідера України типу Ю. Пілсудського, Маннергейма, Атаюрка”. Від себе додав би — військових діячів типу Коновальця, Шухевича, Сухарто.

Усі порушені в книжці питання й проблеми, висвітлені письменником із державним складом мислення, який попри всі заслуги, на мою думку, допустив у житті найбільшу, фатальну помилку — не балотувався у свій час як лідер Партії зелених у президенти. А жаль, Україна мала б президента, якого ще не мав світ. Свою помилку Юрій Щербак виправив написанням геніальної книжки, на якій — не сумніваюся, — вчитимуться наші майбутні Коновальці, Бандери, Пілсудські, Сухарто та ін. видатні політичні й військові таланти, за якими спрагла українська Нація.

Незвичайні подробиці Шевченкового Щоденника

10 історичних мініатюр

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

"Справжній застій"

У записі від 17 червня 1857 р., тобто на початку Щоденника, привертає увагу характеристика Шевченком його тодішнього стану, зумовленого реальною надією на швидке визволення з заслання: "Ні найменшого бажання працювати"; "сиджу або лежу мовчки цілими годинами... і хоча б на сміх що-небудь поворухнулося в уяві"; "томливий стан". Та, головне, висновок з усього цього: "Справжній застій". Слово, яким названо цілий період в історії Радянської держави. У словнику Шевченкового приятеля В. І. Даля: "Застой — всякая продолжительная или вредная остановка в движении чего-либо". Та й у Словнику сучасної української мови — це "відсутність руху, розвитку, зупинка, затримка в чому-небудь". А Шевченко додав до цього ще й спостережену в інших "гучну діяльність, або, краще сказати, галасливе неробство", яке він терпіти не міг...

"А вітер, уособлена доля, розпорядився інакше..."

Восьмого липня 1857 р. Шевченко почав запис у Щоденнику такими словами: "Сьогодні пішов поштовою човен в Гур'єв. Вітер зюйд-вест... При благополучному вітрові його слід очікувати 17-го або 18 числа. І ніяк не далі 20".

Ішлося про те, що саме з поверненням човна, який забирив оренбурзьку пошту для Новопетровського укріплення в містечку Гур'єв (нині — місто Атирау, обласний центр у Казахстані) на правому березі річки Урал, в 7 верстах од морської пристані, Тарас Григорович мав одержати нарешті довгождану офіційну звістку про своє визволення. З розрахунком прибуття човна він трохи помилився. Той з'явився 21 липня. Здається, дрібниця, порівняно з більш як 10-ма роками каторжного заслання, проте поет переживав страшенно, справедливо пов'язуючи повернення човна від сприятливого, попутного вітру.

Шевченка турбував норд-ост (морський термін), тобто північно-східний вітер, який дув прямо в лоб поштового човна. Дев'ятого липня він роз'яснює це докладно:

"Перед заходом сонця заштиліло. А в сутінки піднявся свіжий вітер від норд-осту, прямо в лоб нашому поштовою човну... Норд-ост тут панівний вітер. Він може простояти довго і подовжити мою й без того довгу неволю далеко за визначену мною межу, тобто за 20 липня. Сумно, невимовно сумно".

Тож Шевченко передбачив і гірший варіант, але він буквально розмовляє з вітром, переконує його: "О вітре, вітре, якби ти міг співчувати моему невсипущому горю..." (15 липня). Навіть уночі засланець не вгамовується: "Упродовж ночі я кілька разів просинався і спостерігав вітер".

Як це він спостерігав? А за флюгером, який обертався на голубнику! У словнику В. І. Даля: "Флюгер — ветреница, флажок или косичка на шесте, для указания направления ветра". В Щоденнику записує 19

Продовжуємо проєкт "Подробиці Шевченкового життя", вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного "Листа Т. Гр. Шевченка до редактора "Народного читання" (лютий 1860 р.):

"Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці".

Цього разу наш автор відібрав і прокоментував маловідомі, проте дорогоцінні й незабутні Шевченкові записи в Щоденнику.

Для розповіді вчений і письменник обрав жанр історичної мініатюри, який дозволив йому не лише висвітлити рідкісні побутово-буденні подробиці Шевченкового життя, а й поєднати їх з високою духовною присутністю національного Пророка.

липня, що ліг спати просто в саду під улюбленою вербою, "щоб зручніше було спостерігати вітер за флюгером, що крутиться на голубнику". Того дня зафіксував: "Вітер не перемінявся і не ослаб. Добрий знак". Добрий, бо норд сприяв поверненню човна. І ще: "Прокинувшись від... солодкого сновидіння, я подивився на флюгер. Вітер, слава Богу, все той же, не перемінявся".

Коли сталося не під силу, він намагався перебороти себе: "Про вітер я... намагався не думати. Він із мене душу витягне..." (18 липня). Втім не завжди вдавалося: "Нестерпна мука!"

Записи від 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19 липня неодмінно розпочиналися з інформації про вітер: "Вітер все той же. Туга та ж сама"; "Опівночі перемінявся вітер. Відійшов до норд-весту"; "Сьогодні субота, вітер все той же — норд-вест"; "Сьогодні неділя, вітер все той же"; "Вітер все той же норд. Хоча б на одну чверть румба відійшов до осту, все б мені легше було"; "Після заходу сонця заштиліло, і о першій годині ночі вітер піднявся від зюйд-оста. Вітер тихий і рівний. Такий саме, який потрібен для нашого поштового човна. Дочекавшись світланку, я вийшов на найвищу прибережну скелю і просидів там... до полудня. Не побачивши на горизонті ні запівного, ні якого іншого парусу, я в смутку прийшов на город..."; "Вітер все той же, як заворожений"; "Із заходом сонця вітер посвіжішав і відійшов до норду. Зрадивши такому несподіваному явищу, я почав ходити навколо укріплення". Цього дня (19 липня) останній рядок також стосувався вітру: "Нестерпний вітер, болісна невідомість".

Ще два дні — 18 і 20 липня — Шевченкові записи не починалися, а закінчувалися фіксацією напрямку вітру і поетових страждань: "Із заходом сонця вітер відійшов до зюйд-осту, але слабкий, безнадійний. Чи скінчиться, нарешті, це мерзенне існування, це одноманітне записування одноманітних, безкінечних днів?".

І, нарешті, 20 липня 1857 р.: "20 липня — день, у який я припускав попрощатися з моєю тюрмою...а вітер, уособлена доля, розпорядився інакше...Упродовж Ільїна дня і ночі вітер не поворухнувся. Мертва тиша...".

Яка драма почуттів і переживань! От якби зняти фільм про Вітер як уособлення Шевченкової долі!

"Дощ продовжує омивати новий місяць"

Так Шевченко побіжно зауважив у Щоденнику 10 липня 1857 р., перебуваючи в "поганому настрої сумної душі", бо вітер перешкоджав припливанню човна зі звісткою про волю і збуджував тугу. Проте поет залишався поетом...

Монотонний дрібний дощик ішов увесь день аж до появи на темному небі вузького серпа молодого місяця, що в липні 1857 р. народився буквально напередод-

С. Гулак-Артемівський

ні, втім, і вночі дощик не вгамонився. Навпаки, здавалося, йому ще веселіше стало з нічним світилом. "Такі довгі люб'язності тут із ним рідко трапляються".

Між іншим, за Шевченковим Щоденником можна було б складати місячний календар. Скажімо, 28 липня 1857 р. він записав, як гостював у знайомого "до сходу ледве надщербленого місяця". Справді, в ту ніч був практично повний місяць — таки "ледве надщерблений".

"Я пройшов без присіду 12 верст"

Дванадцятого липня 1857 р. Шевченко записав у Щоденнику, що "для моціону" двічі обійшов Новопетровське укріплення. У В. І. Даля читаємо, що моціон є рух людини для здоров'я. І сьогодні це слово трактується так само. Тож, очевидно, маємо важливе свідчення того, що Тарас Григорович турбувався про свій фізичний стан, особливо наприкінці заслання. Через два дні — 15 липня — засланець знову зафіксував: "Учора ввечері обійшов я двічі укріплення..." Наскільки це багато чи мало? Відповідь знаходимо у конкретнішому записі від 19 липня, коли Шевченко обійшов укріплення чотири рази! "Значить, я пройшов без присіду 12 верст. Прогулянка чимала, але я не відчув і тіні втоми". Нагадаю, що верста — міра довжини шляху, відома з XI століття. З початку XIX століття і до прийняття метричної системи мір дорівнювала 1,0668 км. Тобто, Шевченко пройшов одразу майже 13 км. Не втомившись! Це свідчить про його непогану фізичну форму й пояснює, зокрема, як 19 березня 1858 р. йому вдалося разом із М. С. Щепкіним "обіти пішки принаймні чверть Москви". Наступного дня Михайло Семенович

лежав удома без сил і "ставив собі банки", а Тарас Григорович упродовж шести годин один оглядав місто.

У подячному листі до віце-президента Академії мистецтв графа Ф. П. Толстого, написаному Шевченком одразу після звільнення з заслання (26—31 липня 1857 р.), є така фраза: "Всемогущий и премилосердный Господь не оставил меня здоровьём в этом долголетнем и суровом испытании". Певно Тарас Григорович переоцінював міцність свого здоров'я, проте широко сподівався, що його вистачить, аби "сделать что-нибудь достойное возлюбленного искусства".

"Справжній китайський ясен"

Двадцять дев'ятого липня 1857 р. Шевченко записав, що йому приснилося, нібито на Сінній площі в Петербурзі розведено парк, дерева в якому ще молоді, але значних розмірів, особливо вразила його своєю величиною папороть: "Справжній китайський ясен".

Вражає точне Шевченкове порівняння з папороттю та його знання про китайський ясен (айлант), батьківщиною якого є Китай. Ареал зростання — переважно Північна Америка, Азія, Кавказ. У Російську імперію завезли у середині XVIII століття. Розкішне дерево досягає висоти до 20—30 м, а пальмовидне листя виростає більш як на пів метра. Використовувалося зокрема як декоративне дерево. І знову-таки вражає, як це могло поетові наснитися.

Китайський ясен ріс і на півдні України, проте у своїй творчості поет оспівував український, рідний ясен:

Ой виростеш, сину,
За півчварта року,
Як княжа дитина,
Як ясен високий,
Гнучкий і дебелий...

"Я внесу до скарбниці мого серця"

Двадцять третього серпня 1857 р., уже на пароплаві "Князь Пожарський", дорогою в Нижній Новгород Шевченко записав у Щоденнику, що в Астрахані з 15 до 22 серпня його земляки, "здебільшого кияни... позбавили мене свободи самому вести свій журнал і взяли цей обов'язок на себе". Справді, в ці дні захоплені записи в Щоденнику зробили випускники Університету св. Володимира в Києві І. П. Клопотовський, С. А. Незабитовський, Ф. І. Чельцов... Скажімо, виходець із кріпосних селян, молодший лікар Астраханської строївотроти тридцятидворічний Ф. І. Чельцов записав:

"З душевним захопленням я зустрів і провів кілька годин із моїм милим батьком, старим козаком Тарасом Григоровичем Шевченком, за що дуже вдячний Богу, що Він привів мене бути разом із ним".

Нагадаю, що в спогадах А. О. Козачковського є така розповідь:

"Не могу не згадати вечір 19 серпня 45 року. Товариство, переважно молодь, гамірно бенкетувало за столом, Шевченко був у справжньому натхненні; напроти нього, на протилежному кінці столу, стояв, не зводячи погляду з поета, з келихом у руці пан поважного віку, походженням німець, віросповіданням протестант. "Оце — батько! Йй-богу, хлопці, батько! Будь здоров, батьку!" — високо підіймаючи келих, проголосив німець, і потім ми всі називали його батьком".

Очевидно, що тим німцем був повітовий лікар Мартін Штерн, який згодом став прототипом лікаря Карла Стерна в Шевченковій повісті "Капітанша" ("эскулап наш уездный").

Відомо, що в 1846 р. студент Університету св. Володимира в Києві, кирило-мефодієвець Г. Л. Андрузький написав вір-

шоване послання до Шевченка, яке починалося рядками:

Скажи мені, батьку,
Що діється з нами —
Як на тебе глянем,
Мов не тії станем...

Певно, що студент Університету св. Володимира Ф. І. Чельцов знав про це найменування Шевченка батьком, утім він міг так і сам широко назвати “старого козака” Тараса Григоровича.

Втім, значно вагомішим і сильнішим був запис у Шевченків Щоденник, зроблений польською мовою 20 серпня 1857 р. випускником Університету св. Володимира, старшим лікарем 17-го робочого екіпажу в Астрахані, тридцятишестирічним Т. Зброжеком. Читаємо в перекладі:

“Красномовство не багатом випало на долю; мені ж, позбавленому цього божественного дару, лишається тільки мовчки дивуватися й благословляти творчу твою могутність, святий народний пророче-мученику Малоросії. Теперішнє твоє перебування серед нас робить мене цілком щасливим, і хвилини спілкування ніколи не зітруться з моєї пам’яті” (виділено мною. — В. М.).

“Народний пророче-мученику Малоросії” — знаменні слова! Вони не є для нас несподіваними й винятковими, проте й не оцінені досі належним чином. Адже Т. Зброжек чи не перший за життя Шевченка назвав його народним пророком, і зроблено це не для публікації, а від широкого серця в Щоденнику, безпосередньо для самого Тараса Григоровича.

Г. Ю. Грабович зауважив, що для українського суспільства в той час Шевченко є національним поетом і мучеником за справу; “батьком”, а згодом і пророком: “Визнання це утверджується переважно в тестаментарному дискурсі, здебільша не втіленому ще у друзі — це буде зараз після його смерті. Наразі воно відбувається в дещо інтимнішому плані: на прийнятках і бенкетах, у листуванні, в мемуарах. Українським джерелом є “Щоденник”, що його Шевченко вів саме цей період...”

Це важливе й влучне спостереження, в науковому контексті воно точніше від твердження Є. О. Свєрстюка про те, що “від самого початку в Шевченкові відчували пророка, який нагадує народів про його покликання перед Богом...” Хоча, звісно, зрозуміло, про що йдеться. В українських душах із того часу зародилося сакральне відчуття Шевченкового слова. Та все-таки варто зазначити, що загальноукраїнське осмислення й сприйняття Шевченка національним Пророком відбулося не “від самого початку” й навіть не відразу після його смерті, а з часом.

Скажімо, П. О. Куліш, згадуючи свою зустріч 1847 р. із Шевченком у Києві, зауважив: “Се вже був не кобзар, а національний пророк”. Але то було написано аж у 1882 р., тобто через чверть століття після згаданого випадку.

А Т. Зброжек зробив це ще за життя Шевченка!

Схвилюваний поет записав у Щоденнику:

“Ви подарували мені таку радість, таке повне щастя, яке ледве вміщаю я в моєму вдячному серці. І пам’ять про ці дуже щасливі дні... я внесу до скарбниці мого серця”.

“Із каюти-ажур зробити за допомогою кошом каюту-темницю...”

Цей, здається, найхимерніший для коментування чи навіть для розшифровки запис у Щоденнику поет зробив 7 вересня 1857 р., коли плыв на пароплаві з Астрахані в Нижній Новгород, а того дня значно похолоднішало, бо задув свіжий норд із дощем і снігом:

“Капітан наш, спасибі йому, здогадався сьогодні зі своєї каюти-ажур зробити за допомогою кошом каюту-темницю й встановив у ній чавунну піч, і я тепер буквально перебуваю в теплих обіймах друга”.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1857 р.

Зрозуміло, що в результаті в каюті стало темно, зате тепло. Втім, неясно, що саме було зроблено власне з каютою? Можна припустити таке. Капітанську “каюту-ажур” продували протяги. У В. І. Дала: “Ажур — со сквозниною, сквозничный, прорезной, дырчатый”. Щоб закрити отвори, було використано “кош”. У В. І. Дала: “Кош (кошница) — род большой плетенки, кошель из ивового прутья, для ловли рыбы и раков”. Один раз В. І. Даль вживає слово “кош”, пояснюючи поняття “кибитка”: “Переносное жильє кочевников, из жердяного остова с покрывкою из войлоков (кошем)...”

Все це Шевченкові було відомо не з книг і словників, а з самого засланського життя. Скажімо, йому довелося мешкати в кибитці під час Каратауської експедиції (1851). Його близький друг Бр. Зальський згадував: “В однім наметі, т. е. в так званій киргизькій кибитці, пробули ми ціле літо. Шевченко рисував і чувся свободним”. Отже, Тарас Григорович знав, що писав.

“Дачу знайшли, залишили завдаток...”

У Шевченковому Щоденнику є два записи, зроблені майже через місяць після повернення поета в Петербург, які не привертати увагу коментаторів, — 23 і 25 квітня 1858 р. У першому занотовано, що поет домовився зі своїм другом С. С. Гулаком-Артемівським — оперним співаком, композитором і драматургом — “їхати подивитися дачі”. Втім, того дня пішов затяжний дощ, і їм довелося весь день просидіти вдома, повторюючи давно приказку: “Ось тобі, бабусю, і Юр’їв день”. Отже, виходить, що друзі намірилися винайняти на літо спільну дачу. Зауважу, що в Петербурзі будівництво дач в околицях міста велось й раніше, але значного розмаху набрало саме в середині XIX століття, про що, певно, й розповів поетові С. С. Гулак-Артемівський. На той час дачі на літо були доступними не лише заможним, а й людям із середнім достатком. У щоденнику Шевчен-

кового знайомого, петербурзького професора О. В. Нікітенка зустрів запис якраз стосовно тієї весни: “9 мая 1858 года... Мы переехали на дачу в Павловск. Пора!” Сім’я графа Ф. П. Толстого мала дачу у Выборзі. Як зауважував М. І. Костомаров, аж восени чимало петербуржців “у столицю поверталися з дач”. У когось були власні дачі, більшість винаймала їх на літо...

Очевидно, що Тарас Григорович, який жив тоді на квартирі у М. М. Лазаревського (приміщення в майстерні Академії мистецтв він отримав аж на початку червня) погодився на дачний варіант літнього проживання. Йшлося про Петербурзьку сторону, тобто найдавнішу частину міста, що розміщувалася на чотирьох островах: Заячому, Березовому, Аптекарьському і Петровському. Оскільки міське будівництво велось переважно на Васильєвському острові, тут на той час була відносна тиша, що сприяла “дачній” славі району.

Шевченко знав про це ще в 1840-х рр. У повісті “Художник” (1856) читаємо: “Пойду, бывало, на Петербургскую сторону, сверну в Петровский парк (в то время еще [только] и начинавшийся), выйду к дачам Соболевского...”

Між іншим, у першому Шевченковому листі до М. С. Шепкіна після заслання від 12 листопада 1857 р. із Нижнього Новгорода поет запитував у друга, “чи не знайдеться коло Москви якогось-небудь села, дачі або хутора з добрим чоловіком?” Шевченко дуже хотів якнайшвидше зустрітися з артистом! Але, як відомо, М. С. Шепкін спочатку приїхав до нього в Нижній Новгород, а згодом прийняв друга у своїй оселі в Москві.

Таким чином, окрім Щоденника, згадка про дачі зустрічається в російськомовній прозі Шевченка, один раз — у листі, в поезіях — ніколи.

Так от, 25 квітня 1858 р. Тарас Григорович записав у Щоденнику: “...Поїхали з Семеновом (С. С. Гулаком-Артемівським. — В. М.) на Петербурзьку сторону шукати дачу. Дачу знайшли, залишили завдаток...”.

Доля цього завдатку невідома. Судячи з усього, затія друзів із дачею не здійснилася.

Вийшло, що не з Шевченковим щастям жити на дачі. Ще в березні 1858 р. у Москві С. Т. Аксаков запрошував поета влітку приїхати в підмосковну садибу Абрамцеве, і Шевченко 24 березня погодився в Щоденнику: “...Я, здається, не встою проти такої спокуси”.

Не вийшло. Ні в Москві, ні в Петербурзі.

“Полюбувалися... алеутськими болванчиками”

Тридцятого квітня 1858 р. Шевченко разом із С. С. Гулаком-Артемівським вирушили в Літній сад, а перед входом до нього... “полюбувалися красунями, які шведляди, і алеутськими болванчиками”. З красунями ясно, втім, про які болванчики йдеться?

У примітках до видання “Дневника” в 1931 р. читаємо: “В современных газетах (“Северная пчела”, “Сын отечества”, “С.-Петербургские ведомости”, “Русский инвалид”) нам не удалось найти сведения об “алеутских болванчиках”, — по-видимому, каких-то акробатах или фокусниках из разряда “заморских чудовищ”. Не дуже переконливо, проте принаймні видно, що коментатори намагалися розібратися в шевченківському терміні, віднайти його походження.

Наступну, зовсім іншу версію зустрічаємо в примітках до четвертого тому “Собрания сочинений Тараса Шевченко в четырех томах” (1977): “Полюбовались... алеутскими болванчиками — то есть резными из кости фигурками, появившимися в продаже”. Справді, болванчик — це найчастіше “фігурка божка в сидячому положенні” (дерев’яна, фарфорова, кістяна), скажімо, “китайський болванчик”. А С. А. Гальченко зазначає, що “йдеться про подібність із алеутами-тубільцями півострова Аляска”.

Отже, алеутський — такий, що належить до алеутів — народності Алеутських островів (на півночі Тихого океану). Не виключено, що Шевченко мав на увазі, в переносному розумінні, й інші екзотичні місцевості чи країни. Нам невідомо, які Шевченкові асоціації поєднали саме ці два поняття, слова — “алеутський болванчик”.

“Зайшли в Пасаж...”

Того дня — 30 квітня 1858 р. Шевченко мимохідь занотував, як вони з С. С. Гулаком-Артемівським “зайшли в Пасаж”, а мені відразу згадалося, що в театральному залі цього великого торговельного підприємства, збудованого в 1846—1848 рр. на Невському проспекті, відбувалися літературні та музичні вечори. Шевченко виступав тут у листопаді 1860 р. на літературних читаннях. Російський публіцист і громадський діяч, член Петербурзького комітету революційної організації “Земля і воля” (пізніше засуджений до 6-річної каторги за підтримку польського повстання 1863—1864 рр.) Л. Ф. Пантелеев згадував: “...Шевченка зустріли так широкосердно, що, зворушений до глибини душі й відчуваючи, як зраджують його сили, він пішов з естради; і тільки коли трохи заспокоївся, повернувся і почав читати... Прочитав він, наскільки пригадую, з “Гайдамаків” і “Думи мої, думи мої”.

У Ліни Костенко є вірш “Повернення Шевченка”:

Вернувся в Петербург, і ось

у Петербурзі —

після таких років такої самоти! —
овацію таку йому зробили друзі! —
коли він увійшов.

І він не зміг іти.

Він прихилився раптом до колони.

Сльоза чомусь набігла до повік.

Бо, знаєте... із каторги в салони...
не зразу усміхнеться чоловік...

Олександр НЕЖИВИЙ

Валентина Інклуд живе подіями свого часу і простору, бере у них участь і душою, і розумом, і своєю волею, і людською долею:

*Гра форми й змісту, думки й почуття,
У кожнім слові — ритм серцебиття,
Кожен рядок відлунує у душу,
Колить з душі постави до життя.*

Це не етюди, не замальовки, а драми і трагедії новопосталої Незалежної України, якій треба нагадувати, що “держава починається із нас”.

*Замисліться над цим хоч на хвилину,
Відчуйте: кожна дія, кожен вчинок
Щомиті творить наш прийдешній час.*

Талановита авторка двадцятилітньою взяла участь у першому Майдані “за Юшенка”, а значить і в новітньому українському людинотворенні, народотворенні, державотворенні.

Не кажіть про Майдан “роковини”.

Це річниця, хоча і не свято.

Ми боролись тоді за країну,

І нас дійсно було не здолати.

Показавши і Заходу, й Сходу

Приклад опору без насильства,

Ми з населення стали народом,

З громадян — громадянським суспільством.

Дні Віктора Юшенка поетеса не поетизує, закидаючи йому невикористані можливості всенародно обраного президента: “Ви бути могли кращим сином України”. Це дискусійно, але становить проблему і завжди буде темою філософсько-політичної громадянської поезії, що братиме участь у формуванні національної свідомості українців. На думку авторки, він “шттовхнув у прірву країну свою”, втративши “совість, розсудливість, гідність”. Починалися януковичі...

Народе, народе... Ти втратив свободу,

Ти сам себе кинув в безправ'я і бруд,

Віддав свою долю, продав свою вроду

За брехні дешево донецьких прибуду.

Образи кримінальних авторитетів при владі:

Обличчя з гримасами неандертальців,

І погляд нагадує дещо звірине,

У вуличні жести сплітаються пальці —

І це називається “влада країни”,

“Еліта країни”. Ганьба нам та й годі,

Щоб банда була на чолі народу!

Мабуть, то і справді кара Господня

За те, що не вміли цінити свободу.

Авторку переповнюють почуття зневаги та протесту, і вона кидає гнівну інвективу:

Ми недонарод, тому й нашу державу

По праву очолює недолудина.

Емоції вочевидь мають підоснову в дійсності, адже “недолудина” таки зрадила свою державу і втекла до її історичного ворога, підшттовхнувши його до воєнної агресії проти Незалежної України, анексії Криму та гібридної війни у Донбасі.

Не керманічі, а пародія —

Кожен другий з минулим злодія,

Кожен думає про збагачення,

Ну а спосіб не має значення,

Всі безграмотні, неосвічені,

Душі підлістю покалічені,

Не розумністія, а дубиною

Правлять нелюди Україною.

І “доправилися” до війни з Україною російського імперіалізму — головного ворога людяності і людства. Україна — на передовій у боротьбі за Європу і європейську та світову культуру, за життя на планеті Земля.

Нові події і нові слова.

Великий Боже, дай, прошу, нам сили,

Щоб ясною лишалась голова,

Щоб вірний шлях розгледіти зуміти.

Нас просвіти й шляхом тим проведи,

Ми — діти церкви, діти волі й віри —

Тебе благаєм в час гіркий біди:

Пошли нам захист і пошли нам миру.

Ані сокир, ні шабелі в нас нема,

Єдина зброя — правда і молитва.

Ми — світло. Нас оточує п'ятьма.

Даруй нам перемогу в лютій битві.

У тяжкі часи поезія стає молитвою:

Молюсь за мир і щастя України,

За свій народ, який через віки

Не здався, не зламався, не загинув,

Попри старання “братньої” руки.

«Не кажіть про Майдан «роковини»...

Напередодні свята писемності у Фастові відбулася презентація другої поетичної збірки Валентини Інклуд “Крізь часу плин”, яка щойно побачила світ у ТОВ “Видавництво “Логос” у Києві. Фастівчанка заявила про себе в поезії вже першою збіркою “Скарбничка душі” (2008). Ще шестирічною вона брала участь у фестивалі дитячої творчості “Таланти твої, Київщино!” (1990). Закінчила Фастівську ЗОШ №9, університет “Україна”, навчалася в аспірантурі Інституту соціології НАН України. Займається науковою роботою, пов’язаною з соціологічними дослідженнями.

У трагедії воєнного часу людські душі зцілює поезія природи:

Сади цвітуть, і їм не до війни,

У них життя, в них віра і надія,

Що за вітрами й примхами весни

Усіх нас літнє сонечко зігріє,

Що буде мир на цій святій землі,

Із зав’язі плоди хороші вродять,

А вороги пощезнуть у імлі,

Як ті примари, й більше не зашкодять.

Добро, Краса, Гармонія і Бог

Від сил лихих нас захистить зуміють.

Спасибі вам, цілители тривоги,

За пелюсткову дивотерапію.

Гармонія з матінкою-природою справді лікує і зцілює, ставить на ноги і спрямовує на боротьбу за гармонію в житті. Громадянська поезія Валентини Інклуд стає на прю з підпалювачами війни й агресії Росії, головними винуватцями інформаційного провокування й так званої гібридної війни, спроможної призвести до глобального конфлікту ядерної держави у світовому обширі.

О ви, майстри дезінформації,

Творці ілюзій і химер,

Що на сорти ділили націю,

Чи усвідомили тепер,

Яке зерно було посіяно

І що вродилося з брехні?

Що ви з фашистською Росією

На рівних винні у війні?

Це звинувачення цензури і цензорів за Януковича, сумновідомими темників, що створювали “пародію реальності, якою годували нас”.

Покірність преси перед владою

Дала ясні смертної плоти.

Боріться, люди, із неправдою!

В цензурі — корені біди.

Називання Росії фашистською — не художнє перебільшення, а фіксація суспільно-політичної імперіалістичної загрози, що постала перед усім світом, адже немає такої країни, у внутрішні справи котрої не намагався втрутитися путінський режим. Але у війні відбулося дивовижне українське народотворення й державотворення: смертельна загроза згуртувала й об’єднала українську націю, визначила сучасну форму самоорганізації і народила справжню еліту. Поетеса посилає листа захисникам, а Путіну прокляття від мертвих і живих. (Так і хочеться продовжити його Шевченковим посланням).

Вертайтеся живі додому,

Батьки, наречені, сини,

Ви власну долю свідомо

Кидаете в пекло війни.

Еліта нації справжня,

Без фальші, регалій і звань.

Спасибі, мужні, відважні,

За мирне майбутнє світань.

У переломні миті, під час історичних катаклізмів, коли вирішується доля країни, держави, народу, кожний громадянин складає іспит на людську справжність. І країна, держава, народ — також.

Коли Завтра під знаком питання,

Коли Вчора від втрат знеможене,

А Сьогодні, можливо, востаннє,

Проявляється сутність кожного.

Погляд чистий, спадає полуда,

Проступають крізь маски цінності —

Видно зрадницькі душі Іуди,

Видно світлі, свявенні гідності...

У момент історичного зламу,

Коли доля країни під обстрілом,

Кожен вчинок — маленький екзамен,

Ким ми є в цьому часі-просторі.

Це не що інше, як глибинне розуміння сутнісних речей. Це поезія, філософія, справжність. І політика, і мораль, і чесноти свого народу. Іспит складено і нацією, і її поетесою. Україна відбулася. І це не просто красні слова.

Що значить рідне слово для митця, скільки важить?

Так хочу чути українську мову,

Аж подумки зриваюся на крик:

Невже не розумієте, панове,

Російським танкам шлях проклав язик!..

Історію беремо за основу,

З культури цеглу робимо міцну.

Та голоне — свяченні сила Мови,

Що цементує зведену стіну.

Лише тоді імперії лежача

Відпустять Україну назавжди.

Ми Словом обираємо нащадкам

Майбутнє волі чи п'ятому біди.

Мудрість зрозуміла, дохідлива й афористична, засвідчує володіння словом, професіоналізм, зрілість поезії, що тяжіє до осмислення світу природи, історії, культури, політики, моралі. Мисткиня живе у багатоглибній дійсності і переймається усім насущним, вживаючись у нього і вимірюючи його собою. Людина — мірило усіх речей.

Живий музей нетлінної краси,

Мінливо-вічна магія природи —

Сади весняні, парки і ліси,

Тут кожен погляд — погляд насолоди,

Тут кожен подих — свіжий і п'який,

Тут кожен дотик — дотик до гармоній.

Як словом перелити у рядки

Майбутній всесвіт ніжності півоній,

Що жевріє у пуп’яках малих?

Галактики бузку цвітуть духмяно.

Спадає яблунь цвіт, та край доріг

Свічки надії запалюють каштани.

Художні образи Валентини Інклуд ніби самі народжуються з природи, історії, культури, політики, моралі, а не конструюються для її образно-поетичної думки. Для її філософії важливо сказати що це, а не яке воно. Тому і маліють порівняння в поетиці, а натомість ледь помітно проступають метафори, невіддільні і від поетичної реальності, і від її філософії. У неповні 35 років вона вже філософ — і становилася, і відбулася. “Екватор літа” — точка відліку.

Ось і перейдено літа екватор,

З дощами перейдено, спеком, грозами.

Прожите віршами нелегко згадати —

Дні якось самі написалися прозою.

Звичайна буденність, виснажлива праця.

Ще вітер. І небо з його блискавицями.

Змиваються рештки старих декорацій,

Майбутнє бентежить і зве

таємниціями.

А задум Творця, як завжди, невідомий...

Пророцтв неможливо почути

за зливою...

Боюся невдачі. Готуюсь до втоми.

І вірю всім серцем, що буду щасливою.

А це і є щастям творця-митця-поета.

Минають дні, сплітаючись в сюжети

Маленьких драм життєвої історії,

Лишаючи в свідомості портрети,

Пейзажі, факти, формули, теорії,

Чергуючи яскравість і буденність...

У майбуття незвідане прямуючи...

Що є життя? Скінченна нескінченність.

Хто ми? У вирі днів подорожуючі.

xxx

Розквітло зорями небесне поле,

І місяць світить на Чумацький шлях —

Яка прекрасна тиха ніч довкола,

А у душі чомусь панує страх.

А може, то не страх — якась тривога,

Розгубленість, сумні передчуття...

Що, врешті-решт, життя?

Складна дорога

Із небуття крізь терні в небуття.

Але її так лячно забувати,

Звернути манівцями не туди,

Свій континент в тумані не відкрити,

Не врятувати друга від біди,

Піти чужими звабними стежками,

А власну не впізнати, не знайти,

До вічної крізьвимірної брами

Лише розчарування принести.

xxx

Не кожному дано писати щиро,

Не розгубити в пишних формах зміст.

Потрібний швидше Божий дар,

ніж хист,

Щоб з іскри слова запалити віру

І розбудити думку в сонній тиші;

Торкнутись вічного крізь поспіх днів;

Красу природи, ніжних почуттів

Подарувати у суцвіттах віршів;

Плекати вищі цінності свободи

І правду берегти для майбуття;

Попри спокуси й виклики життя

Лишатись нервом власного народу.

Це мрія кожного справжнього митця і Валентини Інклуд також — “лишатись нервом власного народу”. Це означає жити болями, проблемами, викликами свого часу, народу, світу, людства, а це дуже нелегко. Це не віршування знічев’я (від нічого робити), не приємна легковажність поведіння з формою, а пошуки змісту і сенсу життя — свого власного і всіх довкола. Така філософія поезії того молодого покоління, яке народилося ще у попередній державі, але виростало, сформувалося вже у Незалежній Україні і готове обстоювати свою Батьківщину і словом, і ділом.

Фастівська “Просвіта” (міська та районна організація) висуває поетичну збірку Валентини Інклуд “Крізь часу плин” на здобуття Літературно-мистецької премії імені Володимира Косовського 2020 року.

Український театральний «Оскар»

Завершився Другий всеукраїнський театральний фестиваль-премія ГРА. На різних театральних майданчиках Києва показали 12 кращих вистав 2018 року, а міжнародне журі визначило переможців у 6 загальних та 6 індивідуальних номінаціях. Хто саме і за що отримав український театральний “Оскар”, стало відомо під час церемонії нагородження, яка відбулася на сцені Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка.

ГРА (“GRA” (“Great Real Art”) була заснована торік Національною спілкою театральних діячів України з ініціативи голови Спільноти Богдана Струтинського. Проект реалізується за підтримки Міністерства культури України та Департаменту культури КМДА. Фестиваль-премія має встановлені етапи і правила.

Експертна рада фестивалю з понад 80 заявників обрала 30 кращих. Саме вони потрапили до лонг-листа і продовжили боротьбу. Протягом березня—червня експерти подорожували містами України і переглядали вистави з лонг-листа наживо. У липні організатори фестивалю оприлюднили шорт-лист з 12-ти вистав, які пройшли до фінальної частини.

Оцінити вистави було запропоновано під час показу спектаклів-фіналістів у столиці. Цьогорічну ГРА відвідали понад 6 тисяч любителів театру.

За підтримки Національної спілки театральних діячів України вже відбулася реалізація нових проєктів переможців минулорічної ГРА: Івано-Франківський академічний український музично-драматичний театр ім. Івана Франка, Київський академічний театр “Золоті ворота”, Чернігівський академічний драматичний театр ім. Тараса Шевченка, Чер-

нігівський театр ляльок ім. Олександра Довженка. У грудні має відбутися прем’єра у “Дикому театрі” (м. Київ).

Цього року оцінювало вистави-номінанти та визначало переможців міжнародне журі у складі: журналіст, музикознавець і музикант Дітер Топп (голова журі, Кельн, Німеччина); історик, педагог та громадський діяч Адам Бала (Варшава, Польща); генеральна директорка Національного театру “Іон Дачіан” у Бухаресті Б’янка Іонеску-Балло (Румунія); драматург, публіцист, театральний критик Томас Ірмер (Берлін, Німеччина); театральна критикиня, перекладачка, драматургиня Жанна Лашкевич (Мінськ, Білорусь).

— Культура і передусім театр сьогодні — це рятівне коло нашої держави, — переконаний голова НСТДУ, народний артист України Богдан Струтинський. — Колись Лесь Курбас сказав, що театр сьогодні має бути таким, якою держава має бути завтра.

Хочу подякувати всім, хто долучився до організації й проведення фестивалю-премії: Міністерству культури України, Департаменту культури КМДА, театральній спільноті, всій театральній спільноті, експертній раді, міжнародному журі.

— Фестиваль-премія ГРА —

це фестиваль довіри, — вважає керівник департаменту культури КМДА Діана Попова.

— Фестиваль-премія ГРА руйнує усталені прикмети, — зазначила голова експертної ради фестивалю Анна Липківська. — Ми руйнуємо забобону театралів щодо другого показу прем’єрної вистави. Адже другий фестиваль відбувся на ще вищому професійному рівні ніж перший. Всі, хто протягом тижня мав змогу передивитися фестиваліні вистави, зробили висновок, настільки різним сьогодні є наш український театр за жанрами, підходами, формами, аудиторією.

— За цей тиждень ми передивилися чимало різноманітних цікавих вистав. Особливо цінним для нас було бачити й аналізувати те, що робить молоде театральне покоління, ті вистави, ті нові порухи, що вони несуть. Щиро вас закликаю продовжувати торувати цей шлях, — наголосив голова журі фестивалю Дітер Топп.

Учасники фестивалю хвилюю мовчання вшанували театральних митців, які залишили нас цього року. І ось оголошення переможців фестивалю: у номінації “За найкращу драматичну виставу” перемогла вистава Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі Дніпра та ГО “Інститут дослід-

Стас Жирков, Богдан Струтинський, Тамара Трунова, Галина Григоренко та Василь Вовкун

ження театру “Шостий поверх” — “Погані дороги”; номінації “Найкраща вистава камерної сцени” — Київський академічний театр “Золоті ворота” — “Фрекен Юлія”; “Найкраща вистава для дітей” — Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва — “Король Дроздобород”; “За найкращу музичну виставу у жанрі опери/оперети/мюзиклу” — Київський національний академічний театр оперети — “Скрипаль на даху”; “За найкращу хореографічну виставу” — Львівський національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької — “Правда під маскою”: “Пульчинелла”, “Весна священна”; “За найкращу науково-пошукову виставу” — Київський академічний театр на Печерську — “Світ у горіховій шкаралупі”.

Також відзначили Олексія

Буська за найкраще пластичне рішення (вистава “Коріолан” Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка), виставу відзначили за кращу сценографію, яку зробив Петро Богомазов, а кращою чоловічою роллю визнали роботу Дмитра Рибалевського у цьому спектаклі. Найкраще музичне рішення здійснив Акмал Гурезов, а найкращим режисерським здобутком назвали роботу Тамари Трунової (обидві відзнаки за виставу “Погані дороги” Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі Дніпра). А кращою виконавицею жіночої ролі визнали Інну Скорину-Калабу у виставі “Фрекен Юлія” Київського академічного театру “Золоті ворота”.

Святковий настрій учасникам та гостям фестивалю створили молоді українські виконавці та ведуча Яніна Соколова.

“Пульчинелла”

— Уперше Ігор Стравінський на сцені Львівської національної опери, вперше поєднання двох балетів, уперше сучасна модерна хореографія у постановці італійського хореографа. Це український прорив у сучасній хореографії, — наголосив художній керівник театру Василь Вовкун.

— Артисти балету працюють у стилі модерн для публіки. Глядачам буде цікаво побачити ці два балети, об’єднані в одному спектаклі, — розповів балетмейстер-постановник Марчелло Алджері. — У “Пульчинеллі” йдеться про людську маску, швидше внутрішню, ніж зовнішню. Ця маска знімається у “Весні священній”, де правдива людина оспівується з її почуттями, які панують у реальному житті.

— Для мене це дуже цікава робота, — зізналася солістка балету Ярина Котис. — Ті, хто сидить у залі, зможуть перевтілюватися в кожну картину, кожну ситуацію, що відбувається на сцені. Сподіваємось, глядачам сподобається. — Це вистава, на яку варто

прийти вже з тієї причини, що кожен глядач, кожна людина тут побачить себе, — переконаний соліст балету Сергій Качура.

Прем’єра “Весни священної” відбулася 29 травня 1913 року в Театрі на Єлисейських полях у Парижі. Декорації й костюми створено за ескізами знаменитого художника Миколи Реріха, хореографію здійснив видатний танцівник і хореограф Вацлав Ніжинський. Попри сузір’я знаменитостей, вистава провалилася. Передовсім через незвичну хореографію й не менш незвичну музичну мову. Проте видатний антрепренер Сергій Дягілев, який замовляв композиторам музику для балетів так званих “Російських сезонів у Парижі” й любив усе нове, навіть ризиковане, підкреслив: “От це справжня перемога! Хай собі свистять і біснуються! Побачите наслідки”. І справді. За дуже короткий час балет І. Стравінського став одним із найпопулярніших у світі.

Що приховують маски?

Кияни та гості столиці мали унікальну нагоду побачити виставу Львівського національного академічного театру ім. Соломії Крушельницької “Правда під маскою”, до якої увійшли одноактні балети на музику Ігора Стравінського “Пульчинелла” та “Весна священна”. Показ відбувся на сцені Національної опери України у рамках II Всеукраїнського театального фестивалю-премії ГРА.

Між балетами “Весна священна” (1913) і “Пульчинелла” (1920) — невелика часова дистанція. Однак вони є показовими для зовсім різних етапів творчості митця. Якщо перший (ранній) пов’язується дослідниками зі зверненням до фольклорної тематики, то “Пульчинелла” — це вже перший крок І. Стравінського в напрямі неокласицизму. Композитор писав: “Пульчинелла” був моїм відкриттям минулого, моїм хрещенням, завдяки якому стали можливими всі мої наступні твори”. У цих словах ав-

тор визначає естетику нового неокласичного напрямку, яка полягала у зверненні до музики та образів давніх епох (від античності до романтизму), запозичення чи відтворення в музиці ХХ століття музичних прийомів, здавалось, вже забутого минулого. Звернення до мистецтва давнини ставало для митців своєрідним пошуком духовної опори, особливо після пережитого жаху Першої світової війни. “Неокласичний період” у Стравінського протривав аж 30 років... Балет “Пульчинелла” створено Стравінським на за-

“Весна священна”

мовлення Сергія Дягілева, який шукав свіжого сюжету для вистави на свої балетні сезони в Парижі. В Італії він натрапив на оповідь про Пульчинеллу — персонажа традиційної італійської комедії дель арте (так звана “комедія масок”, де кожен актор виступав у масці та уособлював певний типаж). В основі сюжету — походеньки Пульчинелли, який закоханий у Памрінеллу, як його друг Флоріндо — в красуню Пруденцу та Клов’елло — в Розетту. Молоді люди ревнують, сваряться, миряться, однак все в них завершується щасливо. Дягілев вирішив, що цей балет мав би обов’язково йти з автентичною музикою, тобто з епохи бароко. Обрав Д. Перголезі, автора першої комічної опери “Служниця-пані”, та інших композиторів тієї доби. Щоб музика звучала більш сучасно, став думати про аранжування. І в 1919 році запропонував це зробити І. Стравінському. Композитор спочатку відмовився, та згодом натхненно взявся за роботу.

Прем’єра балету відбулася 15 травня 1920 року в театрі Гранд Опера в Парижі. Ескізи костюмів і декорацій створив Пабло Пікассо (що зумовило великий успіх балету), хореографом був Леонід Мясін, диригував Ернст Ансерме.

Вистава “Правда під маскою” стала першим модерновим балетом Львівської національної опери. У фестивалі-премії ГРА постановка змагалася у номінації “За найкращу хореографічну, балетну, пластичну виставу” і виборола перемогу.

Фото з сайта театру

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Патріарх книговидавничої справи

100-річчя видавництва «Дніпро»

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Видані у попередні десятиріччя книжки "Дніпра" ще й тепер читають не тільки у великих міських бібліотеках, а навіть у найвіддаленіших селах України. З діяльністю саме цього унікального для нашої країни видавництва тісно пов'язаний розвиток і української художньої літератури, і книжкової графіки.

Відкриття виставки відбулося за участю відомих державних, громадських і культурно-мистецьких діячів, зокрема голови Держкомтелерадіо України Олега Наливайка, його першого заступника Богдана

Олександр Кудрявцев, Олег Наливайко та Богдан Червак на урочистостях з нагоди ювілею "Дніпра"

Червака та заступника голови Миколи Білоуса, голови Українського фонду культури ім. Бориса Олійника академіка НАН України Олександра Бакуменка, професорки, лауреатки Шевченківської премії Раїси Іванченко, професора, тричі

У Музеї книги і друкарства України 28 листопада відбулося відкриття великої виставки "Ой "Дніпро", "Дніпро"...", присвяченої 100-річчю видавництва художньої літератури "Дніпро", заснованого у травні 1919 року, коли ще тривала Українська революція. У 1970–1980-ті роки "Дніпро" було одним із найвідоміших видавництв в Україні і належало до 5-ти найбільших у світі.

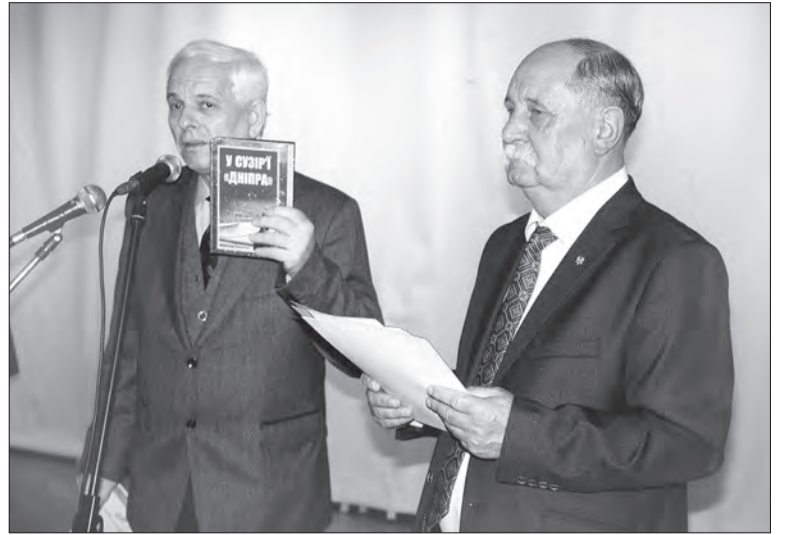
доктора: мистецтвознавства, філософії і богослов'я Дмитра Степовика, ученого секретаря Товариства "Знання" України Василя Василаска, керівника об'єднання "Громада і закон" Михайла Ільницького, голови Ради національних спільнот України Ашота Аванесяна та інших. Вітальне слово від Музею виголосила директор, кандидат історичних наук Валентина Бочковська. До привітань долучилися колеги — керівники поважних українських видавництв "Веселка", "Мистецтво", "Кліо" та ін.

Урочистості вів представник Держкомтелерадіо України Олексій Кононенко. Директор видавництва, заслужений діяч культури України Олександр Семенович Кудрявцев вручив почесні грамоти письменникам, колишнім і нинішнім працівникам видавництва, авторам та почесним гос-

тям. Серед нагороджених — і автор цієї публікації. Мистецьку частину урочистостей прикрасили виступи заслужених артистів Олександра Коляди, Ірини Пирсанової та студента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського Юрія Кобзаренка — автора багатьох пісень на актуальні теми сучасності.

Олександр Кудрявцев та Олександр Бакуменко (в центрі) серед письменників, колишніх і нинішніх працівників видавництва, авторів та почесних гостей

Олександр Бакуменко (ліворуч) та Олександр Кудрявцев під час презентації нової книжки "В сузір'ї "Дніпра", присвяченої 100-річчю видавництва

У рамках урочистостей відбулася презентація нової книжки "В сузір'ї "Дніпра", присвяченої 100-річчю видав-

ництва, а також відкриття виставки кращих досягнень "Дніпра", яка триватиме в музеї до 10 січня 2020 р.

8 грудня ц. р. Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка відзначає 151-шурічницю.

З цієї нагоди 10 грудня в Києві відбудуться заходи:

У залі засідань Будинку письменників України (вул. Банкова, 2) — сесія Головної ради Товариства (о 12:00)

У Київському академічному театрі українського фольклору "Берегиня" (вул. І. Миколайчука, 3-а) — літературно-мистецький вечір (о 18.00).

Вхід вільний.

9 грудня 2019 року в Національному музеї літератури України відбудеться вечір пам'яті видатного українського письменника-гумориста Остапа ВИШНІ і його дружини, заслуженої артистки України Варвари Олексіївни ГУБЕНКО-МАСЛЮЧЕНКО

Програма вечора:

- 1. Огляд унікальної виставки "Сміх і сльози", присвяченої 130-річчю від дня народження Остапа Вишні.**
- 2. Виступи науковців, артистів, письменників.**
- 3. Презентація відреставрованої художником Валерієм Амеліним давньої української ікони Святої Варвари Великомучениці.**

Модерують: літературознавець Сергій Гальченко, історик Юрій Шаповал.

Початок о 16 год.

Адреса музею: м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 11

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosivity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ "Мега-Поліграф",
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове. Індекс газети "Слово Просвіти" — 30617

